

HVOR MANGE AV DELTAKERNE I ARBEIDSMARKEDSTILTAK
HAR SVAKE BASISFERDIGHETER? HVEM AV DEM FÅR JOBB?

Forord

I denne undersøkelsen er basiskompetansenivået blant attføringsdeltakere for første gang kartlagt. Resultatene viser at svært mange av deltakerne har store problemer på dette området.

Vi vil takke alle som har deltatt i undersøkelsen og stilt opp med tid og ressurser. En særlig takk går til Birte Katrine Indresøvdde og Åge Opsahl ved Brisk kompetansesenter AS i Ålesund, Nina Wang og Reidar Hermansen ved AS Rehabil i Oslo, Solveig Sternang Kvie og Kari Andresen ved Ilas AS i Oslo, Knut Lyngstad ved Innherred Produkter AS i Levanger, Paul Storvik og Sylvia Alte ved Varde AS i Kristiansund, Finn Johannessen ved Kompetanseutvikling Grenland AS i Skien og Thor Åge Vårum ved Prima AS i Trondheim. Takk også til Jan Gunnar Sørli i Vox og Espen Schønfeldt i Dysleksi Norge som har sittet i en referansegruppe.

Prosjektet er finansiert av Nav gjennom programmet FARVE – forsøksmidler arbeid og velferd. Vi ønsker å takke FARVE-sekretariatet som utviste stor tålmodighet da det tok lenger tid å gjennomføre undersøkelsen enn vi opprinnelig hadde forutsett.

Jon Qvortrup

Oslo, februar 2012

Sammendrag

En kartlegging i syv attføringsbedrifter viser at nærmere halvparten av deltakerne har så dårlige lese-, skrive- eller matematikkferdigheter at de vil ha problemer med å fungere i det ordinære arbeidslivet. Særlig i yngre aldersgrupper er problemene store. Innsamlede data gir ikke grunnlag for å vise en sammenheng mellom kompetansenivå og jobbsannsynlighet, men det er en tendens til at høyere kompetanse samvarierer med aktive løsninger. Målinger viser at deltakere som får basiskompetanseopplæring gjør store fremskritt og deltakere rapporterer om økt mestringsfølelse og selvtillit, muligheter til selvrealisering og samfunnsdeltakelse. Imidlertid er antallet deltakere som mottar basiskompetanseopplæring lavt. En survey av attføringsbedrifter som deltar i Læringsnettverket viser at det er få deltakere som får hjelp med sine basiskompetansebehov, men samtidig at det er store forskjeller Nav-kontor i mellom når det gjelder bruk av mulighetene som ligger i Forskrift om arbeidsrettede tiltak.

Innhold

Forord	2
Sammendrag	2
1 Innledning.....	5
1.1 Mangelfull kunnskap om basiskompetanse og personer med nedsatt arbeidsevne.....	5
1.2 Problemstilling.....	6
1.3 Metode og gjennomføring	7
1.3.1 Utvalg og datainnsamling	7
1.3.2 Trekk ved tiltaksorgansieringen	8
1.3.3 Begrensninger ved undersøkelsen	9
1.4 Disposisjon.....	10
2 Testresultater	11
2.1 Deltakere testet med Rådgiveren	11
2.1.1. Rettskriving.....	12
2.1.2. Lesehastighet.....	13
2.1.3 Leseforståelse	13
2.1.4 Ordforråd.....	14
2.1.5 Lese- og skriveferdigheter samlet	15
2.1.6 Matematikk	16
2.1.7 Samlet basiskompetanse.....	17
2.1.8. Forskjeller mellom tiltaksarrangørene	18
2.2 Deltakere testet med Veilederen Basis	21
2.2.1 Norsk.....	21
2.2.2 Matematikk	22
2.2.3 Samfunnskompetanse	23
2.2.4 Samlet basiskompetanse.....	24
2.3 Hvilke grupper blant deltakerne i utføringsløp har svakest basisferdigheter?	25
2.3.1 Kjønnforskjeller	25
2.3.2. Aldersforskjeller	28
2.3.3. Arbeidshindring og basiskompetanse	31
2.3.4 Forskjeller mellom tiltakene.....	32
2.4 Oppsummering.....	37
3 Hvor avgjørende er nivået på basisferdigheter for utfallet av utføringsløpet?	39
3.1. Basiskompetansenivå og jobbsannsynlighet.....	40
3.2 Basiskompetansenivå og sannsynlighet for en aktiv løsning	41
3.3 Oppsummering.....	43

4	Har personer med nedsatt arbeidsevne som gjennomfører basisferdighetsopplæring økt jobbsannsynlighet?.....	45
4.1	Lav aktivitet	45
4.2	Stor variasjon i finansieringen	46
4.3	Deltakerne gjør store fremskritt.....	47
4.4	Oppsummering.....	48
5	Livskvalitet og mestring.....	49
5.1	Jobbrelaterte eller strukturelle faktorer	49
5.2	Personlige faktorer	50
5.3	Oppsummering.....	51
6	Konklusjon	52
6.1	Hvor god er basiskompetansen hos deltakere i attføringsløp?	52
6.2	Basiskompetanse og sluttårsaker	53
6.3	Gir opplæring effekt?	54
6.4	Veien videre.....	55

1 Innledning

1.1 Mangelfull kunnskap om basiskompetanse og personer med nedsatt arbeidsevne

Det er etter hvert bygget opp betydelig kunnskap om sammenhengen mellom kompetanse og arbeidsmarkedssuksess. I faglitteraturen hevdes det at sammenhengen mellom arbeidstakeres kompetansenivå og deres muligheter på arbeidsmarkedet er blitt sterkere i senere år, blant annet fordi lavt kvalifisert arbeidskraft er mindre etterspurt enn tidligere¹. Kompetanse anses som en verdifull ressurs for samfunnet, gir individet større sjanser til å oppnå meningsfullt arbeid og høyere lønn, og fungerer som en forsikring mot arbeidsledighet.

Kompetanse kan imidlertid være så mangt. Dette prosjektet fokuserer på basiskompetanse, her forstått som lese- og skriveferdigheter samt tallforståelse. Med utgangspunkt i ALL-undersøkelsen² anslår VOX at minst 430 000 nordmenn mangler tilstrekkelige ferdigheter i lese- og tallforståelse til å kunne mestre utfordringene i dagens arbeids- og samfunnsliv³. Det har også blitt hevdet at manglende basiskompetanse er en underliggende faktor som forklarer mange av problemene yrkeshemmede har når det gjelder livsmestring og i forholdet til arbeidslivet. For eksempel har Lesesenteret i Stavanger vist, når det kontrolleres for alder og helse, at det er fire ganger så stor sannsynlighet for at personer på det laveste nivået for leseferdighet er utenfor arbeidslivet sammenliknet med de beste leserne⁴.

Dessverre mangler vi kunnskap om personer med nedsatt arbeidsevne. Selv om det i attføringsbransjen hevdes at deltakere i attføringsløp har betydelige problemer når det gjelder basiskompetanse er dette aldri tidligere blitt kartlagt. Vi vet heller ikke hvor stor betydning basiskompetansenivået har for deltakernes jobbmuligheter etter avsluttet attføringsløp og senere.

¹ Bernt Bratsberg, Torbjørn Hægeland og Oddbjørn Raaum (2006): *Lese- og tallforståelse, utdanning og arbeidsmarkedssuksess*. Stavanger: Universitetet i Stavanger, Lesesenteret

² OECD (2005): *Learning a living : first results of the Adult Literacy and Life Skills Survey* / Organisation for Economic Co-operation and Development ; Statistics Canada

³ <http://www.vox.no/templates/CommonPage.aspx?id=3125>

⁴ Egil Gabrielsen og Reidar J. Mykletun (2007): *Kan arbeidslivet satse på seniorene?: Basisferdigheter i den eldste delen av arbeidsstyrken* Stavanger: Universitetet i Stavanger, Lesesenteret

1.2 Problemstilling

Dette FARVE⁵-finansierte prosjektet tar sikte på å fylle noe av disse kunnskapshullene. For det første er det generelle lese-, skrive- og tallforståelsesnivået blant deltakere i attføringsløp kartlagt. Med utgangspunkt i tilbakemeldinger fra bransjen, tidligere undersøkelser som viser at mange tiltaksdeltakerne har et lavt utdanningsnivå⁶, og at det gjerne er en sammenheng mellom utdanningsnivå og kompetanse⁷, regnet vi på forhånd med å avdekke relativt omfattende basiskompetanseproblemer. For det andre er det undersøkt om det er slik at høyere basiskompetanse øker arbeidsmarkedssuksessen også for personer med nedsatt arbeidsevne. Et slikt funn vil være i tråd med både tidligere forskning på andre grupper i arbeidsmarkedet og det som er gjengs oppfatning i bransjen. For det tredje er det sett på effekten av opplæring på dette området. Her har antakelsen vært at lav basiskompetanse vil gi dårligere jobbsjanser enn høy basiskompetanse, og at opplæring derfor vil styrke deltakerens jobbmuligheter.

Det er ikke i alle tilfeller deltakere oppnår jobb i det ordinære arbeidsliv etter endt tiltaksløp. I tillegg til de tre punktene allerede nevnt har vi derfor også ønsket å belyse temaet bredere ved å undersøke om deltakere har andre former for utbytte av basiskompetanseopplæring enn utelukkende økt sannsynlighet for å komme inn på det ordinære arbeidsmarkedet. Dette kan for eksempel dreie seg om økt livskvalitet og mestringsfølelse på sosiale arenaer eller i forskjellige typer hverdagslige situasjoner.

Basiskompetanseopplæring inngår som en del av attføringsbedriftenes tilbud til attføringsdeltakere. Gjennom Læringsnettverket, som ble opprettet i 2007, samarbeider tiltaksarrangørene om kursvirksomhet og faglig utvikling for å kunne gi best mulig tilpasset undervisning og opplæring til deltakere som har behov for tilpasset læring, kompensatorisk opplæring og formalkompetanse i kombinasjon med forskjellige former for arbeidstrening. Siden 2011 inngår basiskompetanseopplæring som en mulig komponent av tiltaket Arbeidspraksis i skjermet virksomhet (APS)⁸. Når en systematisk kartlegging nå for første gang foreligger vil den kunne bidra både til å rette oppmerksomhet mot problemer vi ikke tidligere har vært klar over eller bare hatt formodninger om, og til å sette inn mer målrettede

⁵ FARVE – Forsøksmidler arbeid og velferd.

⁶ Roland Mandal (2008) *"De har jo uansett uførepensjon". En undersøkelse av arbeidsmarkedstiltaket Varig tilrettelagt arbeid (VTA)*. Fafo-rapport 2008:42

⁷ Bernt Bratsberg, Torbjørn Hægeland og Oddbjørn Raaum (2006): *Lese- og tallforståelse, utdanning og arbeidsmarkedssuksess*. Stavanger: Universitetet i Stavanger, Lesesenteret

⁸ Nav. Kravspesifikasjon for tiltak i skjermede virksomheter.

<http://www.nav.no/Arbeid/Arbeidsrettede+tiltak/Arbeidsrettede+tiltak/Kravspesifikasjon+-+tiltak+i+skjermede+virksomheter.805334744.cms>

tiltak. På et mer overordnet nivå kan undersøkelsen bidra til en bedre dimensjonering av innsatsen overfor denne gruppen fra Navs side, men også hos tiltaksarrangører som er avhengige av å bygge opp den rette kompetansen på dette feltet slik at deltakerne kan få et så godt attføringsstilbud som mulig.

1.3 Metode og gjennomføring

1.3.1 Utvalg og datainnsamling

For å kartlegge det generelle basiskompetansenivået for attføringsdeltakere ville den ideelle fremgangsmåten være å trekke et sannsynlighetsutvalg fra den totale populasjonen av attføringsdeltakere i Norge. Minst to faktorer gjør dette vanskelig. For det første finnes det ingen samlet oversikt over alle attføringsdeltakere i tiltak som et slikt utvalg kan trekkes fra. For det andre ville et slikt opplegg være svært ressurs- og kostnadskrevende å gjennomføre med tanke på testing og datainnsamling. I stedet tas det som utgangspunkt at de fleste attføringsdeltakere som får tilbud om basiskompetanseopplæring får det i en av medlemsbedriftene i bransjeforeningen Attføringsbedriftene. Fra disse bedriftene er det foretatt et utvalg der en skjønnsmessig har forsøkt å inkludere bedrifter med forskjellig geografisk plassering, tiltaksprofil og type omliggende arbeidsmarked. I disse bedriftene er alle nye deltakere som er søkt inn fra Nav over en viss periode og som er møtt opp hos tiltaksarrangøren, uansett hvilket arbeidsmarkedstiltak det dreier seg om, blitt testet for basiskompetansevansker. Til sammen syv bedrifter er inkludert i undersøkelsen og 766 deltakere er testet. Fremgangsmåten er ikke en fullgod erstatning for et tilfeldig utvalg. Det som allikevel kan peke i retning av at utvalget kan være representativt for bransjen som helhet er at resultatene, når de brytes ned på den enkelte bedrift som har deltatt i prosjektet, er relativt ensartede (se side 18 - 19).

Det har vært lagt ned et stort arbeid fra tiltaksarrangørenes side for å teste deltakerne og samle inn data. Av opprinnelig ni bedrifter trakk to seg underveis fordi det etter hvert ble oppfattet som for krevende å teste og ikke minst organisere testing av alle nye deltakere. Dette har resultert i at færre deltakere er blitt kartlagt enn opprinnelig planlagt. En tilleggsfaktor som forklarer at færre deltakere er blitt testet er at innsøkingen fra Nav hos noen tiltaksarrangører har vært lavere enn forventet.

Selve datainnsamlingen er gjort ved hjelp av to testverktøy. *Nye Rådgiveren*, og *Veilederen Basis* som er spesielt tilpasset deltakere som ikke har norsk som førstespråk (se kapittel 4 for

en nærmere beskrivelse av testverktøyene). I tillegg til selve testingen er det innhentet data om deltakernes kjønn, alder, utdanningsnivå, tid uten for arbeidslivet, og tiltaksdeltakelse.

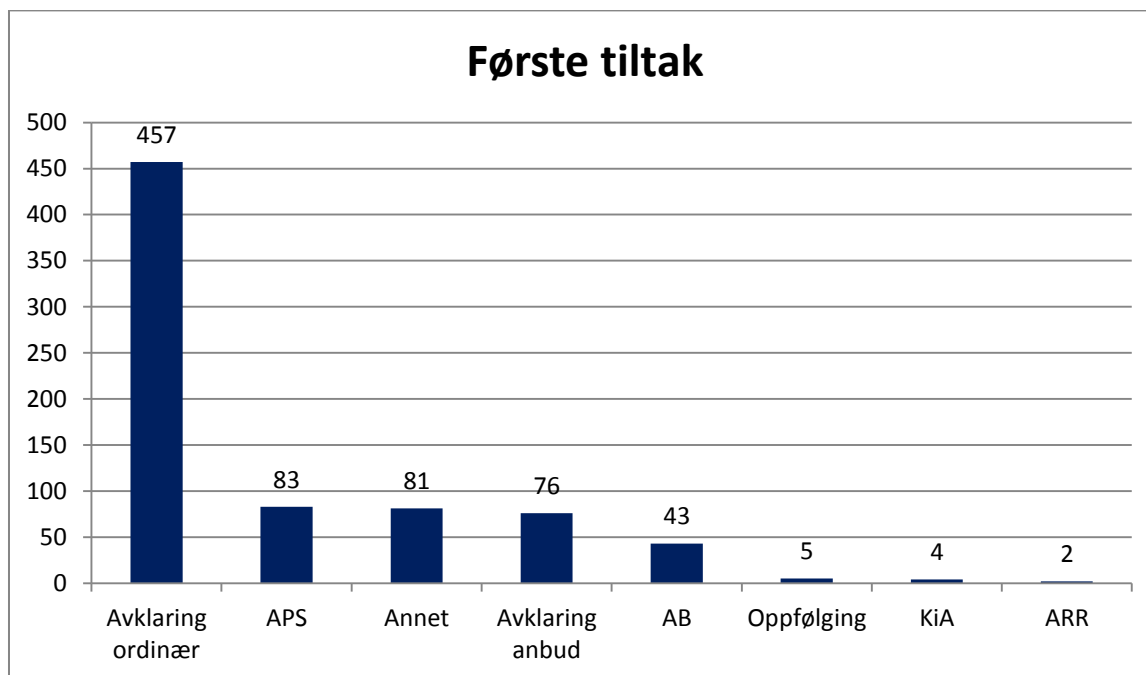
I tillegg til en kvantitativ del er det foretatt intervjuer og samlet inn skriftlige tilbakemeldinger fra deltakere som tidligere har gjennomført opplæring hos en av tiltaksarrangørene for å få et bredere perspektiv på hvilket utbytte bedre basiskompetanse kan gi.

1.3.2 Trekk ved tiltaksorganiseringen

For bedre å forstå undersøkelsens design, og også dens begrensninger, kan det være på sin plass med en kort beskrivelse av Attføringsbedriftene og tiltaksorganiseringen. Attføringsbedriftenes rolle er ved arbeidstrening å bringe personer med nedsatt arbeidsevne nærmere eller tilbake til arbeidslivet. Til det formål er det opprettet en rekke tiltak tilpasset personen med nedsatt arbeidsevnes behov. Det er Nav som søker inn og bestemmer tiltaksplassering for deltakere avhengig av hvor langt de befinner seg fra arbeidsmarkedet og av hvor mye arbeidsforberedende trening som anses som nødvendig for at de skal kunne oppnå ordinært arbeid⁹. Det er derfor interessant å se på hvilket tiltak som er det første for de forskjellige deltakerne som er deltatt i undersøkelsen. Som vist i figur 3.1. har de fleste deltakerne startet i avklaringstiltaket, nest flest i Arbeidspraksis i skjermet virksomhet (APS). Aktiviteter som ligger under "Annet" er strengt talt ikke arbeidsrettede tiltak slik de er definert i *Forskrift om arbeidsrettede tiltak*, men det dreier seg her om forskjellige Arbeidsmarkedskurs (AMO-kurs). Til sist følger det anbudsutsatte avklaringstiltaket, Arbeid med bistand (AB), Oppfølging, Kvalifisering i arbeidsmarkedsbedrift (KiA) og Arbeidsrettet rehabilitering (ARR). Det dette betyr er at det er relativt få av deltakerne i vår undersøkelse som plasseres rett ut i tiltak som har formidling til det ordinære arbeidslivet som det umiddelbare målet, det vil si tiltakene AB, Oppfølging og KiA. De fleste har hatt behov for avklaring og arbeidstrening først.

⁹ FOR 2008-12-11 nr 1320: Forskrift om arbeidsrettede tiltak mv.

Figur 3.1. Første tiltak for deltakere

N = 751

1.3.3 Begrensninger ved undersøkelsen

Undersøkelsen har gitt oss mer kunnskap om attføringsdeltakere og basiskompetanse enn vi hadde på forhånd, men mindre kunnskap enn vi hadde håpet på i utgangspunktet. Attføringsfeltet er komplekst og det er begrensninger ved datamaterialet vi har samlet inn som gjør at vi ikke har funnet svar på alle spørsmålene vi stilte.

For det første har vi bare kunnet følge deltakerne mens de har vært i gang med tiltak hos tiltaksarrangørene. Det vil si at vi i tillegg til å kartlegge deltakernes basiskompetansenivå bare har kunnet se sluttårsaken, det vil si om de har kommet i jobb eller annen aktivitet, for deltakerne umiddelbart etter avslutning hos tiltaksarrangøren. Dette betyr at vi ikke har kunnet ta for oss lønn eller langtidseffekter, for eksempel om det er slik at et høyt kompetansenivå gir høyere lønn enn et lavt kompetansenivå eller om høy kompetanse beskytter deltakeren mot senere arbeidsledighet.

For det andre er det i mange tilfeller dessuten uklart hva som er den endelige sluttårsaken. Grunnen til det er hovedsakelig at det noen steder er lange ventetider mellom tiltak som gjør at vi ikke har kunnet følge deltakerne helt i mål. For eksempel får mange deltakere etter å ha vært gjennom det innledende avklaringstiltaket et opphold på mer enn et år før de kan komme videre i attføringsprosessen.

En tredje faktor som gjør at vi ikke har kunnet følge alle deltakerne helt frem til endelig sluttårsak er at deltakerne er anonymiserte i det øyeblikket de forlater tiltaksarrangøren. I noen tilfeller har deltakerne begynt på tiltak hos andre tiltaksarrangører og vi vet derfor ikke hvordan det er gått med dem. Summen av disse begrensningene er at vi har kunnet kartlegge basiskompetansenivået hos deltakerne, men i mindre grad har kunnet trekke konklusjoner om sammenhengen mellom basiskompetansenivået og jobbsannsynlighet.

Konklusjonen blir derfor et standard "mer forskning er nødvendig". Håpet er imidlertid at det kan bygges videre på materialet som her presenteres, for eksempel ved at det benyttes registerdata til analysen slik at deltakerne kan følges over en lengre tidsperiode enn det som har vært mulig her.

1.4 Disposisjon

I de neste kapitlene presenteres først testresultatene for deltakerne samlet og fordelt på ulike grupper av tiltaksdeltakere. Deretter ses det på sammenhengen mellom kompetansenivå og sannsynligheten for jobb eller andre aktive løsninger, før det fokuseres på de av deltakerne som har mottatt et undervisningsopplegg. Til slutt diskuteres andre mulige effekter av basiskompetanseopplæring. Hovedvekten av analysen ligger på deltakere testet ved hjelp av Rådgiveren, med andre ord deltakere med hovedsakelig norskspråklig bakgrunn.

2 Testresultater

Alle deltakere er blitt testet i forbindelse med at de har begynt i tiltak hos de forskjellige tiltaksarrangørene. *Nye Rådgiveren* ble brukt som testverktøy for deltakere med norsk språkbakgrunn og for deltakere med gode norskkunnskaper. *Veilederen Basis* ble brukt for fremmedspråklige deltakere med dårlige norskkunnskaper¹⁰. For deltakere som gjennomførte språkopplæring ble det i tillegg gjennomført en ekstra test i etterkant av opplæringen. Til sammen er 766 deltakere testet i løpet av prosjektperioden frem til nå.

2.1 Deltakere testet med Rådgiveren

De fleste, 634 deltakere, ble testet ved hjelp av Rådgiveren. Rådgiveren er et kartleggingsverktøy for screening av funksjonsnivå og behov for tilrettelagt opplæring i norsk, matematikk og engelsk og regnes som det ledende testverktøyet av sin type for avklaring av vansker i norsk og matematikk. Verktøyet brukes blant annet i Videregående skole og av Nav. I denne undersøkelsen er det bare nivået i norsk og matematikk som er kartlagt. Testen består i to versjoner, en web-versjon og en papirversjon og er tilpasset alle aldersgrupper fra ti år og oppover. I denne undersøkelsen er det papirversjonen som er brukt. Alle som har administrert testene hos tiltaksarrangørene er sertifiserte av Læringsnettverket.

Mulige testresultater rangerer her fra 0 til 120, på en fem poengs intervallskala, med 0 som dårligste og 120 som beste resultat. Testresultatene kan karakteriseres som følger:

- 40 poeng og lavere: Deltakeren har ekstra store vansker
- 45 til 60 poeng: Deltakeren har store vansker
- 65 til 80 poeng: Deltakeren har små vansker
- 85 til 120 poeng: Deltakeren har ingen vansker

Den kritiske verdien regnes som 60 poeng. Det antas at deltakere som scorer 60 poeng eller lavere har så dårlig basiskompetanse at de vil ha store vansker med å fungere i arbeidslivet. Rådgiveren tester deltakerne på fem områder:

- Rettskriving
- Lesehastighet
- Leseforståelse

¹⁰ Begge testene er utviklet av NetPed AS.

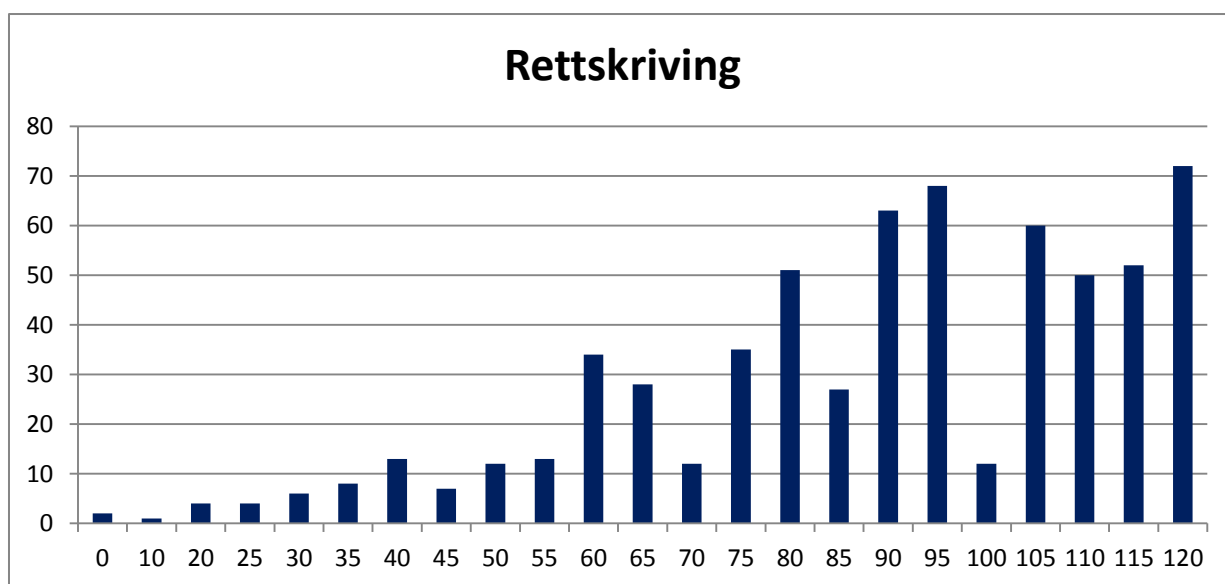
- Ordforråd
- Matematikk

Når deltakerens totale kompetansenivå skal vurderes er det den laveste scoren som tillegges vekt. Det vil si at det er tilstrekkelig at en deltaker scorer 60 eller lavere på en av de fem deltestene for at vedkommende skal kunne karakteriseres som en person med store funksjonsvansker. I det følgende er det hovedsakelig denne grensen vi forholder oss til selv om også mange som scorer over denne grensen vil kunne ha behov for støtte og opplæring.

2.1.1. Rettskriving

Rådgiveren tester først deltakernes ferdigheter i rettskriving. Denne delen av testen består av orddiktat, ordkjedingstest og feilsøking etter ord som er skrevet feil. Deltakerne scoret i gjennomsnitt 88,7 poeng, med en median på 90 og den hyppigst forekommende verdien 120. Laveste resultat var 0 og høyeste 120. 16,5 prosent av deltakerne fikk en testscore på 60 eller lavere for dette området. Personer som scorer 60 poeng eller lavere regnes som sagt å ha store vansker.

Figur 2.1.1. Rettskriving

N=634

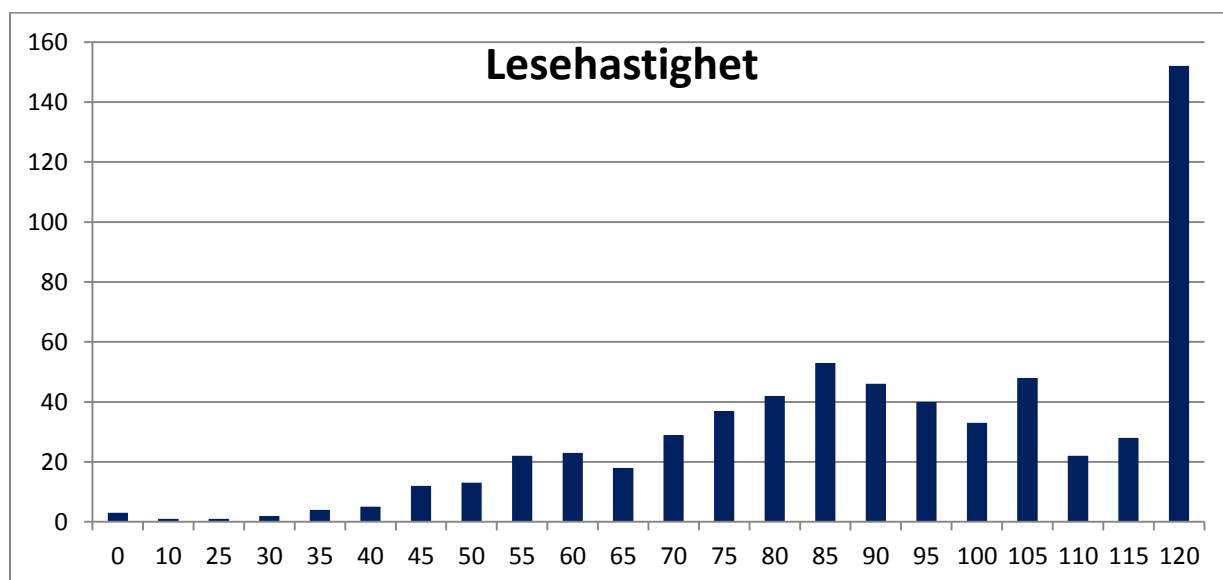
Tabell 2.1.1. Rettskriving

SCORE	≤ 40	≤ 60	≤ 80	≤ 100	≤ 120
PROSENTANDEL	6	16,5	36,3	63,1	100

2.1.2. Lesehastighet

Denne delen av Rådgivertesten måler lesehastighet og leserens tilpasning til kjent tekst der samme tekst leses tre ganger. Deltakerne gjør det jevnt over litt bedre når de testes for lesehastighet enn for rettskriving. Her ligger gjennomsnittscoren på 92 og median på 95. Den hyppigst forekommende verdien er 120. Laveste testresultat er 0 og det høyeste testresultat er 120. 13,7 prosent scorer 60 poeng eller dårligere og faller dermed inn under kategorien for dem som regnes for å ha store vansker.

Figur 2.1.2. Lesehastighet

N=634

Tabell 2.1.2. Lesehastighet

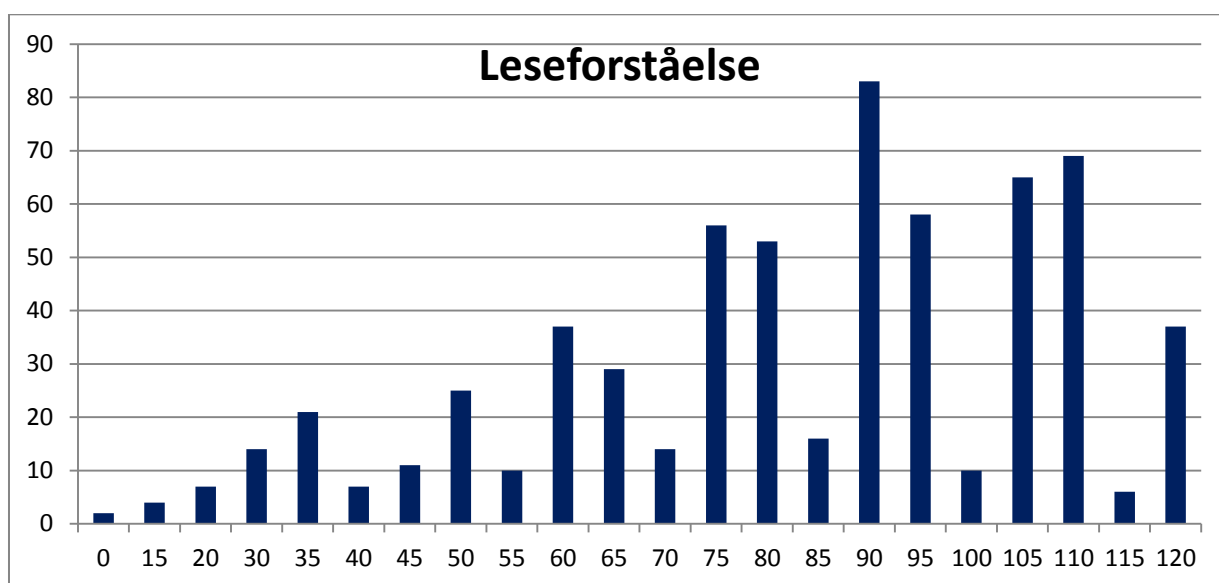
SCORE	≤ 40	≤ 60	≤ 80	≤ 100	≤ 120
PROSENTANDEL	2,6	13,7	33,5	60,7	100

2.1.3 Leseforståelse

Under leseforståelse måles deltakerens evne til å svare på spørsmål fra den samme teksten som ble benyttet til å måle lesehastighet. Leseforståelsestesten består av en avgrensing av meningsutsagn, og en flersvarsoppgave. Det kan være interessant å sammenligne scoren for lesehastighet med scoren for leseforståelse. Gjennomsnittet for leseforståelse er 82,6,

medianen 95, modus 90 (den eneste deltesten der modus ikke er 120), og laveste og høyeste testresultat henholdsvis 0 og 120. 21,6 prosent har her store vansker. Vi ser dermed at deltakerne typisk gjør det dårligere på den delen av testen som måler leseforståelse enn delen av testen som måler lesehastighet. Dette holder seg også når vi går ned på individnivå. Ca. 2/3 av deltakerne gjør det dårligere når det er forståelsen som måles. Faglig kan dette forklares ved at mange ikke klarer å forstå det de leser, men legger seg til uhensiktsmessige strategier der de gjetter det meste av det som står skrevet. Det bør her imidlertid legges til at også lav lesehastighet kan føre til dårlige forståelse hos noen. For eksempel kan deltakere som tyr til stave-strategier i lesningen ha vansker med å få med seg tekstens innhold.

Figur 2.1.3. Leseforståelse

N=634

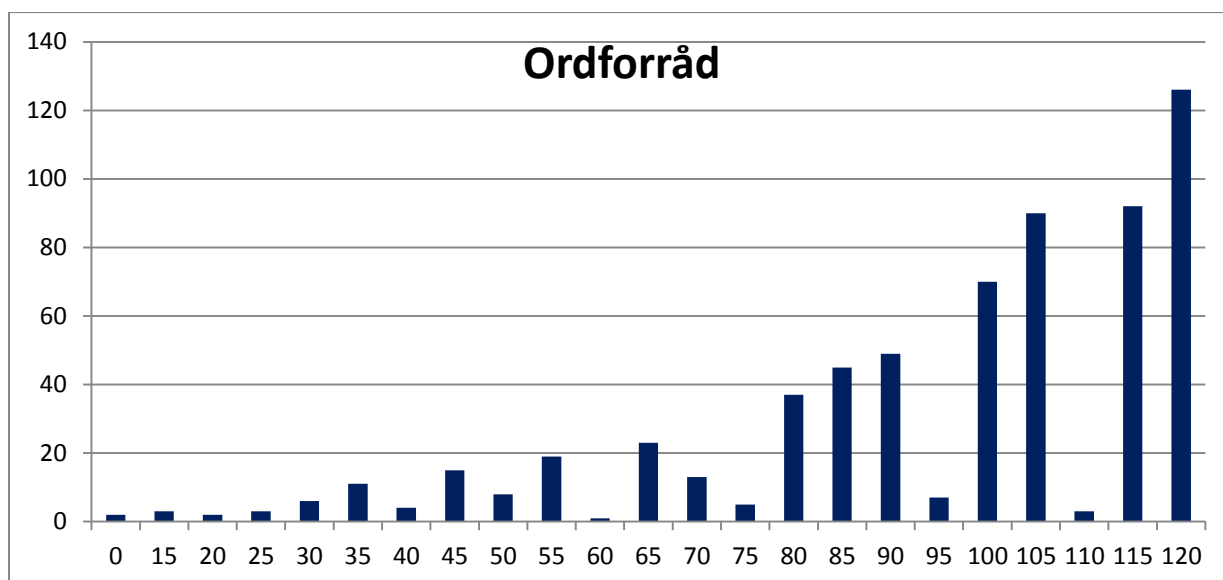
Tabell 2.1.3. Leseforståelse

SCORE	≤ 40	≤ 60	≤ 80	≤ 100	≤ 120
PROSENTANDEL	8,6	21,6	45,6	71,9	100

2.1.4 Ordforråd

Denne deltesten består av fire deler som tester synonymer og antonymer, fremmedord i overført betydning og ordtak. Av de fem deltestene er ordforrådstesten den deltakerne gjør det best på. Her er gjennomsnittet 94,9 poeng, medianen 100 poeng, laveste testresultat 0 poeng og høyeste testresultat 120 poeng.

Figur 2.1.4. Ordforråd

N=634

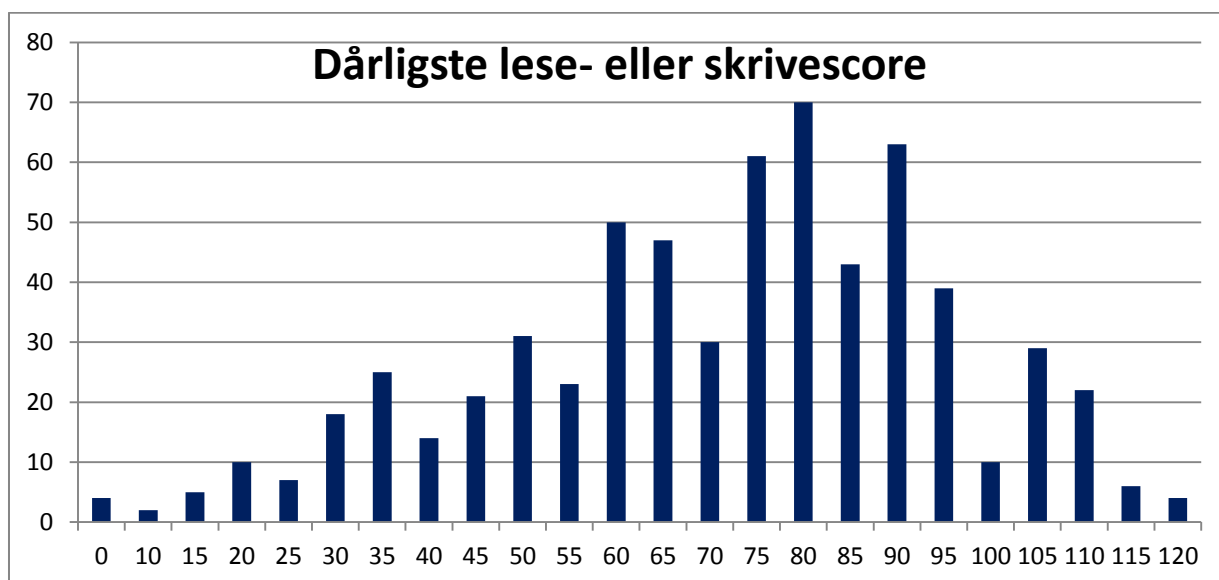
Tabell 2.1.4. Ordforråd

SCORE	≤ 40	≤ 60	≤ 80	≤ 100	≤ 120
PROSENTANDEL	4,8	11,7	24	50,9	100

2.1.5 Lese- og skriveferdigheter samlet

Her ses det samlet på lese- og skriveferdigheter. Det tas utgangspunkt i det dårligste resultatet en deltaker oppnår på variablene rettskriving, lesehastighet, leseforståelse eller ordforråd. Som tabellen viser er det rundt en tredjedel som scorer 60 poeng eller lavere på en av de fire deltestene som måler lese- og skriveferdigheter. Testresultatene indikerer at 33,1 prosent av deltakerne har en testscore som er så dårlig at de vil ha store problemer med å fungere i arbeidslivet.

Figur 2.1.5. Dårligste lese- eller skrivescore

N=634

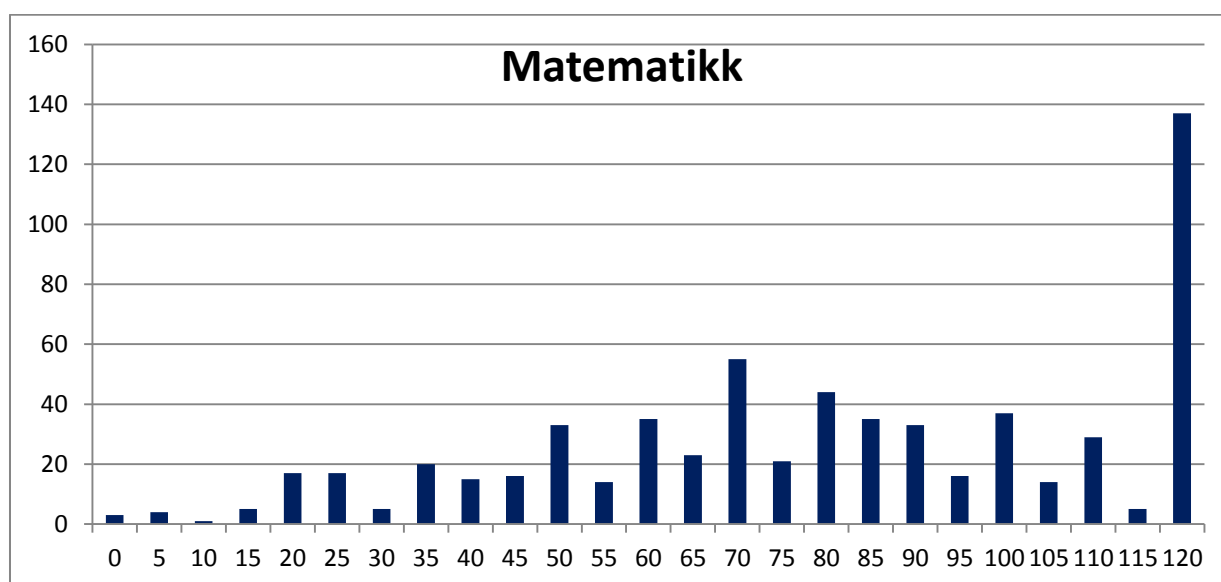
Tabell 2.1.5. Dårligste lese- eller skrivescore

SCORE	≤ 40	≤ 60	≤ 80	≤ 100	≤ 120
PROSENTANDEL	13,4	33,1	65,9	90,4	100

2.1.6 Matematikk

Den femte deltesten er matematikk. Deltakerne prøves ut i de fire regningsartene, praktisk regning, og mer avansert matematikk. Her er det nærmere 30 prosent som oppnår et testresultat på 60 poeng eller lavere. Gjennomsnittet er 80,2 poeng, medianen 80, laveste testscore 0 og høyeste testscore 120.

Figur 2.1.6. Matematikk

N=634

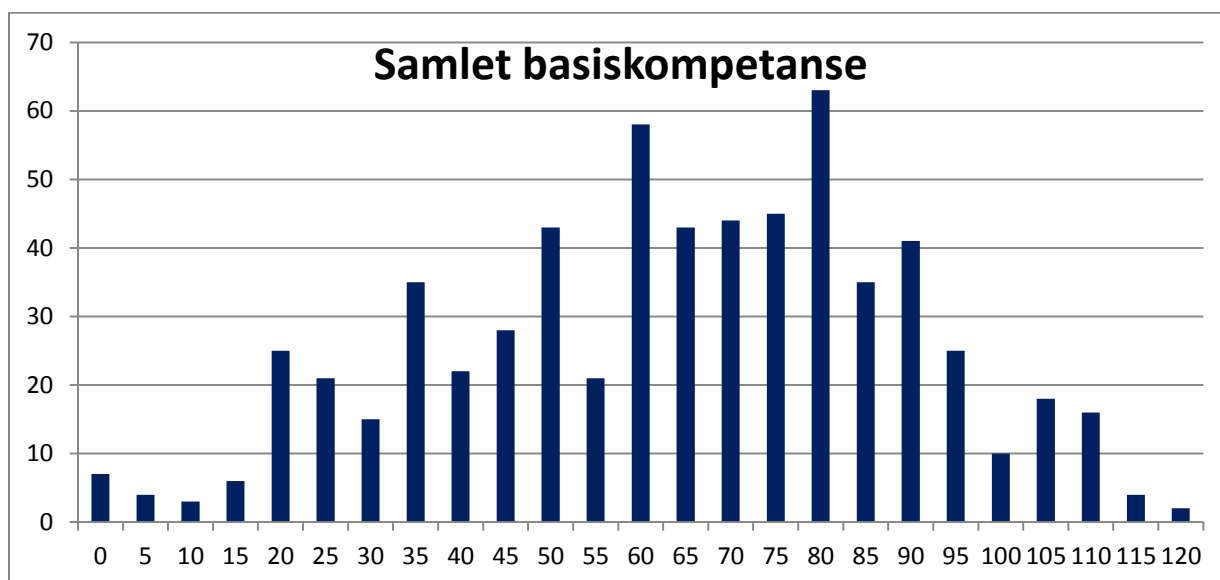
Tabell 2.1.6. Matematikk

SCORE	≤ 40	≤ 60	≤ 80	≤ 100	≤ 120
PROSENTANDEL	13,7	29,2	51,7	70,8	100

2.1.7 Samlet basiskompetanse

Som personer med store vansker defineres i følge Rådgiveren deltakere som scorer 60 poeng eller lavere på en eller flere av de fem deltestene. Det er med andre ord når vi ser på det samlede testresultatet at vi kan se hvor mange som trenger støtte og opplæring når det gjelder basiskompetanse. Kun tre av deltakerne har oppnådd høyeste poengsum, mens 45,4 prosent har fått en testscore på 60 eller lavere på minst en av de fem variablene som måles ved Rådgivertesten.

Figur 2.1.7. Samlet basiskompetanse

N=634

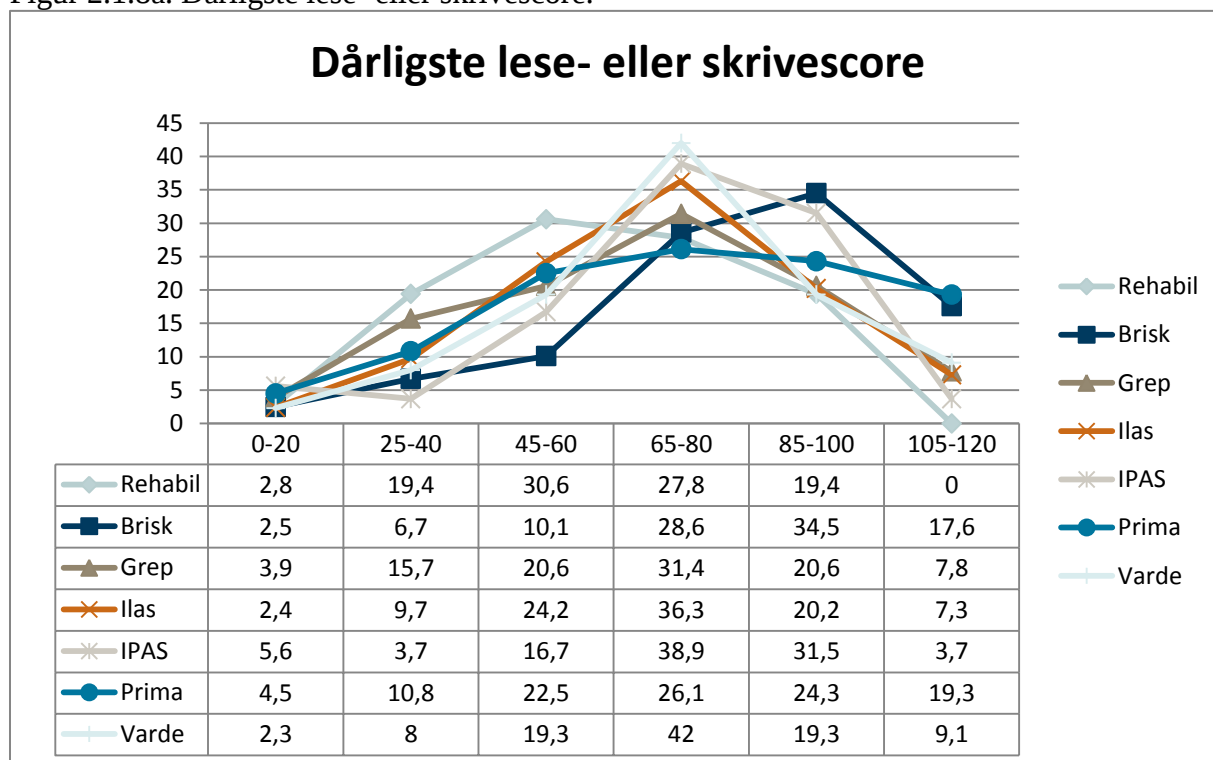
Tabell 2.1.7. Samlet basiskompetanse

SCORE	≤ 40	≤ 60	≤ 80	≤ 100	≤ 120
PROSENTANDEL	21,8	45,4	76,2	93,7	100

2.1.8. Forskjeller mellom tiltaksarrangørene

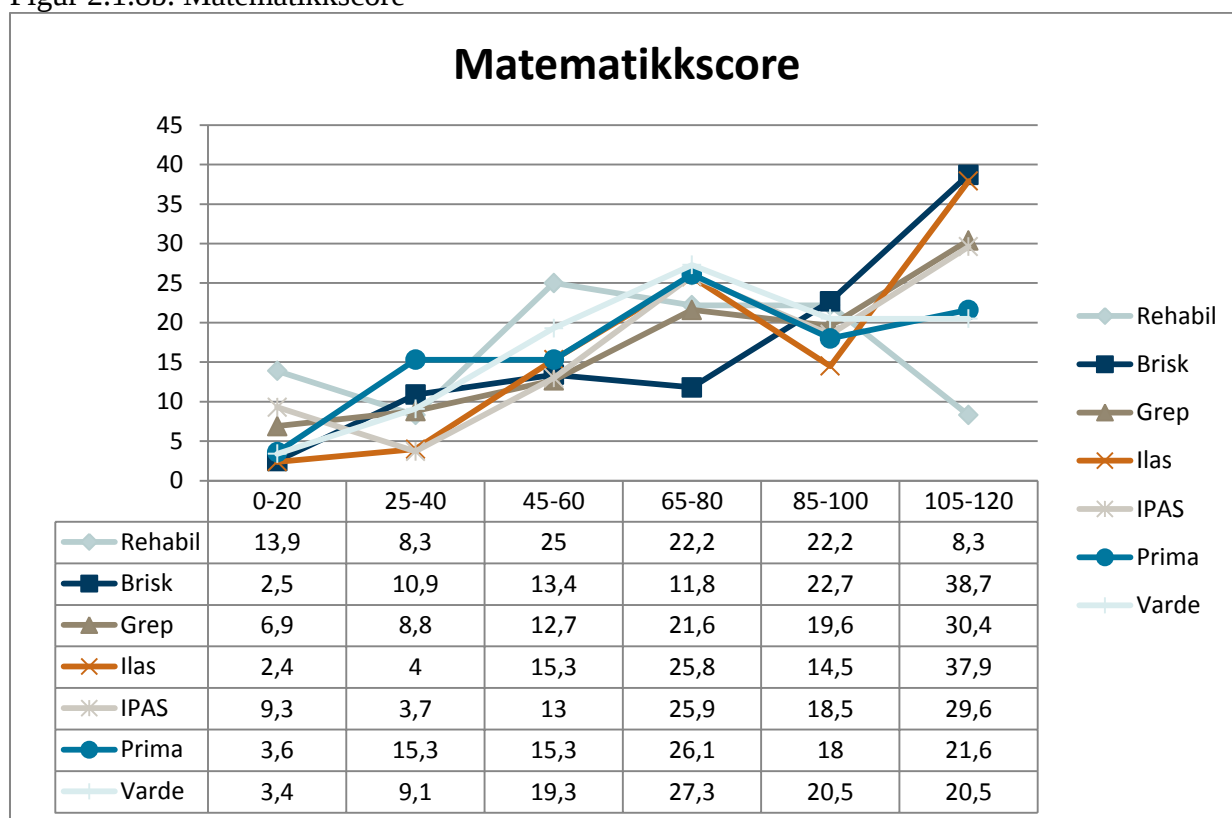
Deltakernes testresultater er relativt ensartede for de fleste tiltaksarrangørene. Tiltaksarrangøren hvis deltakere gjør det dårligst på lese- og/eller skrive delen av Rådgivertesten er AS Rehabil i Oslo, der 52,8 prosent av deltakerne har store vansker. Brisk AS i Ålesund er tiltaksarrangøren hvis deltakere gjør det relativt sett best. Hos denne tiltaksarrangøren er det bare 19,3 prosent av deltakerne som har store vansker. For de andre tiltaksarrangørene ligger antallet deltakere som scorer mellom 0 og 60 poeng på mellom 29,6 prosent og 40,2 prosent.

Figur 2.1.8a. Dårligste lese- eller skrivescore.

Også når det gjelder matematikk er det Rehabil's deltakere som gjør det dårligst med 47,2 prosent som har store vansker. Ilas' deltakere gjør det best med kun 21,7 prosent som har store vansker. Gjennomsnittet for antall deltakere som har store vansker i de andre bedriftene ligger på mellom 26 og 34,2 prosent.

Figur 2.1.8b. Matematikkscore

Her kan vi bare spekulere i hva som kan forklare forskjellene. En mulighet er at det er geografiske og demografiske forskjeller som ligger bak deltakernes basiskompetansenivå. En annen mulighet er at svarprosent og frafall kan forklare noen av forskjellene. Svarprosenten ligger på mellom i overkant av 50 prosent og 95 prosent for de forskjellige tiltaksarrangørene. Vårt hovedinntrykk er at det er problemer med å organisere testingen som oftest gjør at noen deltakere ikke blir testet, for eksempel ved at en ikke når å gjennomføre testing i avklaringstiltaket før deltakeren slutter, og ikke trekk ved deltakeren selv. Rehabil, som er den eneste bedriften som har sett nærmere på hvem det er som ikke har blitt testet, konkluderer imidlertid med at det som oftest dreier seg om deltakere med sannsynlige basiskompetansevansker, men som vegrer seg for å bli testet. Hvis det er gjennomgående ville det i så fall bety at det generelle basiskompetansenivået er enda lavere enn det en er kommet frem til i denne undersøkelsen. En tredje faktor som kan forklare forskjeller bedriftene i mellom er innsøkingen fra Nav. Noe av forklaringen på at deltakerne hos Rehabil gjør det dårligere enn deltakere hos andre tiltaksarrangører kan være at bedriften i mange år har jobbet med basiskompetanseopplæring, og at Nav som bestiller dermed søker inn målrettet når de har deltagere med lav basiskompetanse.

Konklusjonen er uansett at det hos alle tiltaksarrangørene som har deltatt i undersøkelsen er et stort antall deltakere som har store vansker i lesing, skriving og matematikk.

2.2 Deltakere testet med Veilederen Basis

I undersøkelsen er Veilederen Basis brukt for å teste minoritetsspråklige attføringsdeltakere. Testen inneholder 99 enkeltoppgaver og gjennomføres på 20-30 minutter. Testen måler deltakernes kompetanse på tre områder:

- Norsk
- Matematikk
- Samfunn

Mulige testresultater rangerer her fra 0 til 100, på en tipoengs intervallskala, med 0 som dårligste og 100 som beste resultat. Testresultatene kan karakteriseres som følger:

- 40 poeng og lavere: Manglende kompetanse. Opplæring er påkrevd.
- 50 til 70 poeng: Mangelfull kompetanse. Opplæring anbefales.
- 80 til 100 poeng: Tilfredsstillende kompetanse

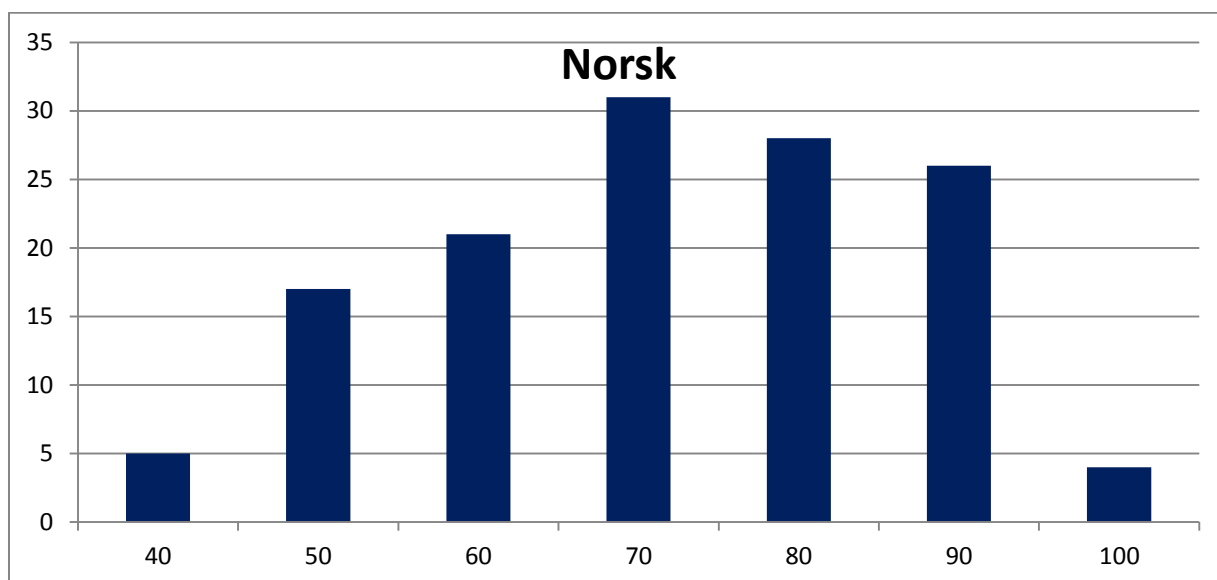
Den kritiske verdien regnes som 80 poeng. Det antas at deltakere som scorer 80 eller lavere har så dårlig basiskompetanse at de har behov for videre opplæring.

2.2.1 Norsk

Norskdelen av testen består av syv forskjellige deltester: Norsk rettskriving, norsk leseforståelse, norske språklyder, norsk grammatikk, norske kroppsbegreper, norske dagligbegreper og norske relasjonsbegreper.

På norsktesten scorer 56,1 prosent lavere enn den kritiske grensen på 80 poeng, det vil si at de har så mangelfull kompetanse at opplæring anbefales. 3,8 prosent scorer under grensen for "mangelfull kompetanse. Opplæring påkrevd".

Figur 2.2.1. Norsk

N=132

Tabell 2.2.1. Norsk

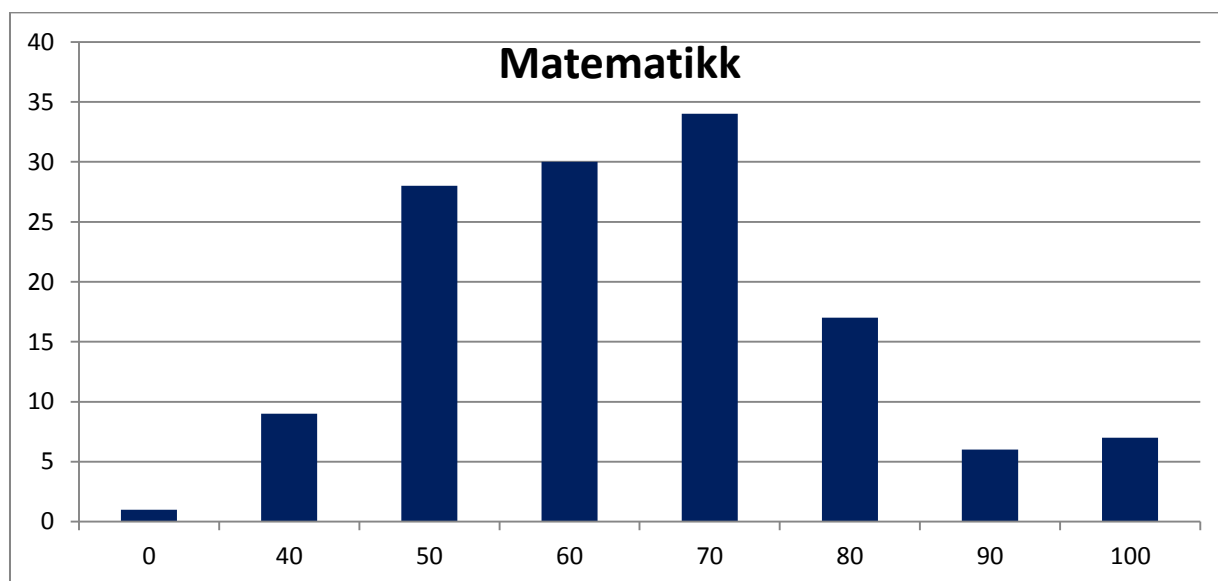
SCORE	≤ 10	≤ 20	≤ 30	≤ 40	≤ 50	≤ 60	≤ 70	≤ 80	≤ 90	≤ 100
PROSENTANDEL	0	0	0	3,8	16,7	32,6	56,1	77,3	97	100

2.2.2 Matematikk

Matematikktesten består av to hoveddeler. Den første delen kartlegger deltakerens kjennskap til matematiske symboler. Den andre delen måler deltakerens kompetanse når det gjelder regningsarter.

77,3 prosent scorer lavere enn 80 poeng på matematikktesten. 7,6 prosent scorer under grensen for "mangelfull kompetanse. Opplæring er påkrevd".

Figur 2.2.2. Matematikk

N=132

Tabell 2.2.2. Matematikk

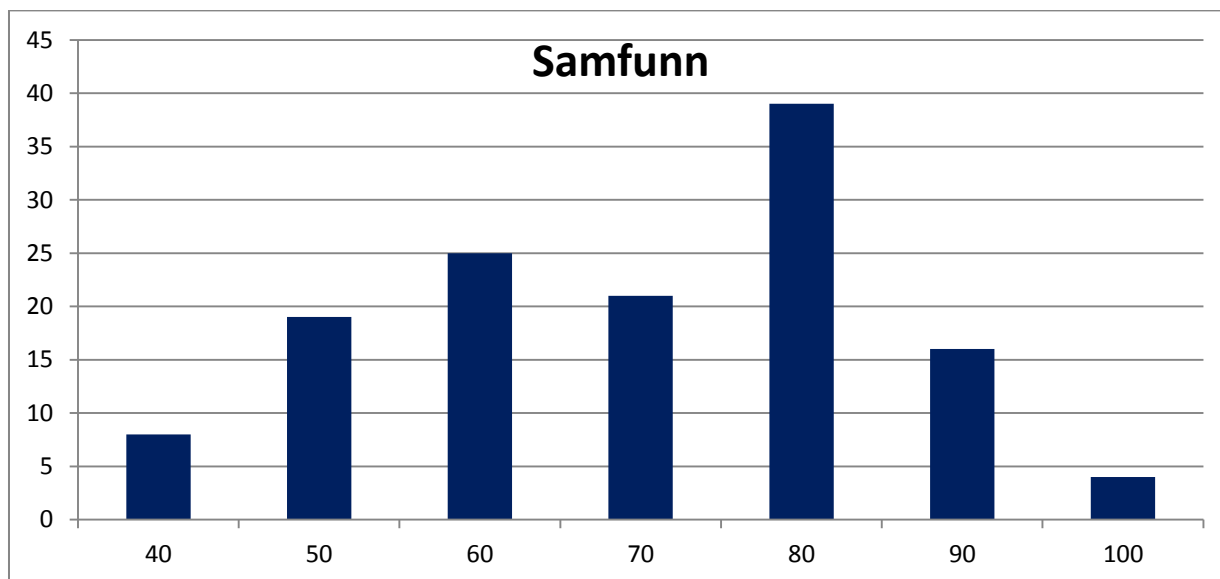
SCORE	≤ 10	≤ 20	≤ 30	≤ 40	≤ 50	≤ 60	≤ 70	≤ 80	≤ 90	≤ 100
PROSENTANDEL	0,8	0,8	0,8	7,6	28,8	51,5	77,3	90,2	94,7	100

2.2.3 Samfunnskompetanse

Deltesten består av to deler. Den første delen kartlegger deltakerens samfunnskunnskap på områdene norske samfunnsregler, norsk geografi og nyere historie. Den andre delen inneholder de samme elementene, men går dypere inn på hvert av dem.

55,3 prosent av de minoritetsspråklige deltakerne testet med Veilederen Basis scorer under grensen på 80 poeng. 6,1 prosent av deltakerne scorer så dårlig på deltesten at opplæring anses som påkrevd.

Figur 2.2.3. Samfunnskompetanse

N=132

Tabell 2.2.3. Samfunnskompetanse

SCORE	≤ 10	≤ 20	≤ 30	≤ 40	≤ 50	≤ 60	≤ 70	≤ 80	≤ 90	≤ 100
PROSENTANDEL	0	0	0	6,1	20,5	39,4	55,3	84,8	97	100

2.2.4 Samlet basiskompetanse

Hvis vi ser samlet på de tre deltestene finner vi at 17 av 132 deltakere, ca. 13 prosent scorer 40 poeng eller lavere, det vil si under grensen for når opplæring anses for påkrevd, på minst en av de tre testene. 112 av de 132 minoritetsspråklige deltakerne, ca. 85 prosent, scorer lavere enn 80 poeng på minst en av testene.

Figur 2.2.4. Norsk, matematikk og samfunnskompetanse samlet

SCORE	≤ 10	≤ 20	≤ 30	≤ 40	≤ 50	≤ 60	≤ 70	≤ 80	≤ 90	≤ 100
PROSENTANDEL	0,8	0,8	0,8	12,9	40,9	63,6	84,8	97	100	100

Det er bare fem av de syv bedriftene som deltar i undersøkelsen som har testet minoritetsspråklige. De to Oslo-bedriftene, Ilas og Rehabil, står sammen for nesten 90 prosent av de minoritetsspråklige deltakerne som er testet (116 av 132 deltakere).

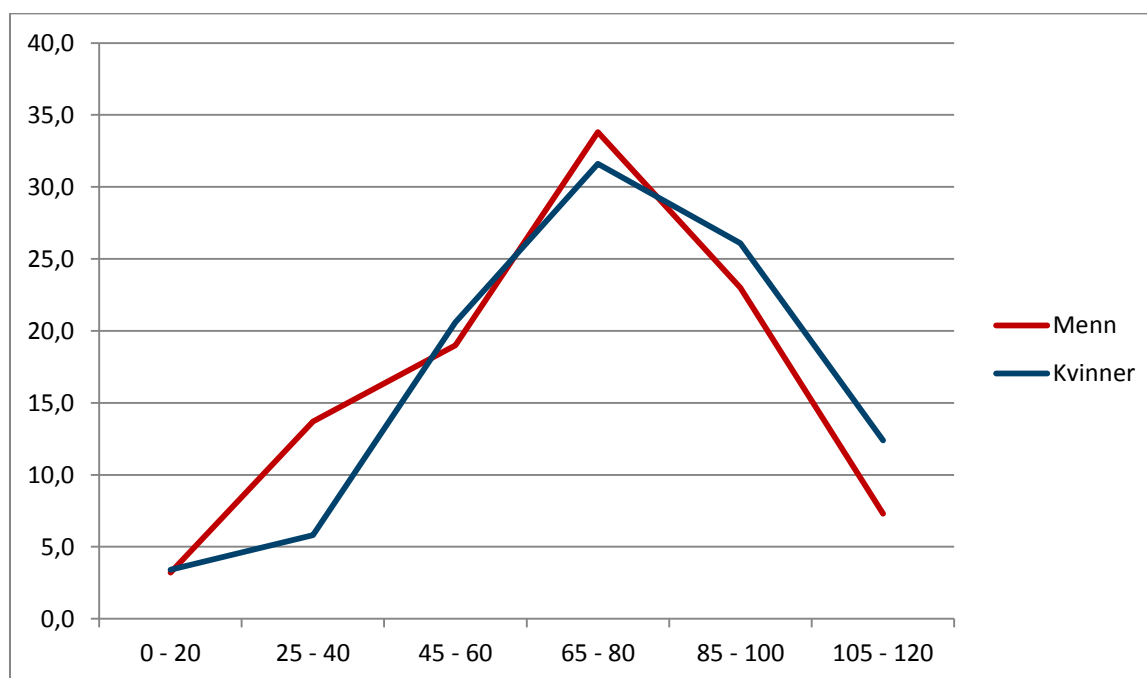
2.3 Hvilke grupper blant deltakerne i attføringsløp har svakest basisferdigheter?

For å svare på dette spørsmålet har vi sett på hvordan basisferdighetene samvarierer med kjønn, alder og arbeidshindring. Denne delen av analysen er avgrenset til deltakere som ble testet ved hjelp av Rådgiveren.

2.3.1 Kjønnsforskjeller

Også for kjønnsforskjeller har vi delt opp basiskompetanse i lese- og skrivevansker på den ene siden, og matematikk på den andre. Når det gjelder lese- og skriveferdigheter kommer kvinner noe bedre ut selv om forskjellen ikke er stor. Det er flere menn enn kvinner som oppnår lave testscorer og noe flere kvinner enn menn som oppnår høye testscorer. Hvis vi ser på kjønnsfordelingen blant deltakere som scorer 60 eller lavere, det som anses som store vansker, er 35,9 prosent menn versus 29,8 prosent kvinner. Ser vi på deltakere som scorer så lavt som 40 prosent eller lavere er fordelingen 16,9 versus 9,2. Det er også flest kvinner som oppnår de høyeste testresultatene. Det er med andre ord de mannlige attføringsdeltakere som synes å ha de største problemene når det gjelder lese- og skrivevansker, men uten at forskjellene er veldig store.

Figur 2.3.1a. Kjønnsfordeling dårligste lese- og skrivescore

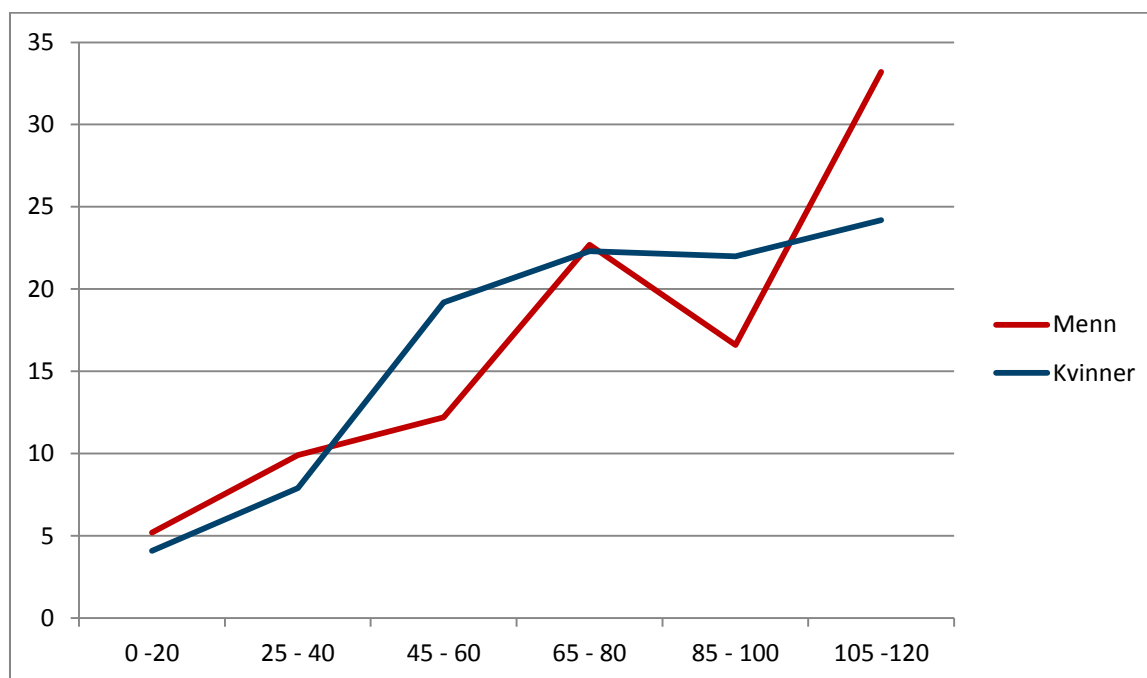

Tabell 2.3.1a. Kjønnssfordeling dårligste lese- og skrivescore (krysstabulering)

Lese- og skriveforståelse	Kjønn		Total
	Mann	Kvinne	
0 - 20	3.2% (11)	3.4% (10)	3.3% (21)
25 - 40	13.7% (47)	5.8% (17)	10.1% (64)
45 - 60	19.0% (65)	20.6% (60)	19.7% (125)
65 - 80	33.8% (116)	31.6% (92)	32.8% (208)
85 - 100	23.0% (79)	26.1% (76)	24.4% (155)
105 -120	7.3% (25)	12.4% (36)	9.6% (61)
Total	100.0% (343)	100.0% (291)	100.0% (634)

Derimot gjør menn det noe bedre enn kvinner når det gjelder tallforståelse. Når vi ser på andelen som scorer under 60 poeng befinner 31,2 prosent av kvinnene seg her mens det tilsvarende tallet for menn er 27,3 prosent. Blant dem som gjør best, det vil si for dem som ligger mellom 100 og 120 poeng, er det 33,2 prosent menn mot 24,4 prosent kvinner.

Figur 2.3.1b. Kjønnnsfordeling matematikkscore

Tabell 2.3.1b. Kjønnnsfordeling matematikkscore (krysstabulering)

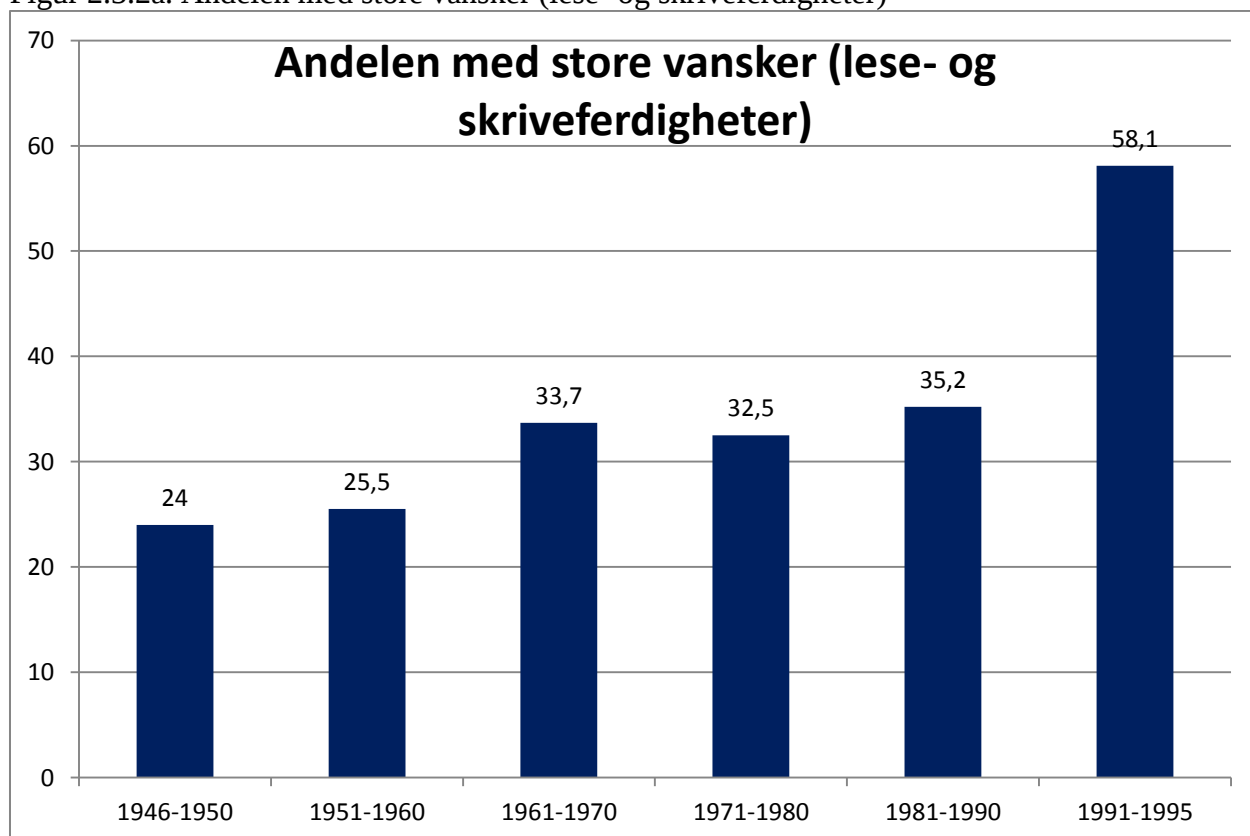
Matematikkforståelse	Kjønn		Total
	Mann	Kvinne	
0 - 20	5,2% (18)	4,1% (12)	4,7% (30)
25 - 40	9,9% (34)	7,9% (23)	9,0% (57)
45 - 60	12,2% (42)	19,2% (56)	15,5% (98)
65 - 80	22,7% (78)	22,3% (65)	22,6% (143)
85 - 100	16,6% (57)	22,0% (64)	19,1% (121)
105 -120	33,2% (114)	24,4% (71)	29,2% (185)
Total	100,0% (343)	100,0% (291)	100% (634)

2.3.2. Aldersforskjeller

Som tabellene under viser er det ganske store forskjeller mellom alderskullene. I vårt utvalg er de eldste deltakerne født i 1946 og de yngste i 1995. På samme måte som for kjønnsvariabelen ser vi her først på lese- og skriveferdigheter og deretter matematikkferdigheter.

Mens det for deltakerne som er født i årene rett etter krigen bare er 24 prosent som har store vansker når det gjelder lesing og skriving, er det i den yngste aldersgruppen, deltakere født etter 1991, hele 58,1 prosent som har store vansker. Forskjellen kommer enda tydeligere frem hvis vi ser på de aller laveste testresultatene.

Figur 2.3.2a. Andelen med store vansker (lese- og skriveferdigheter)

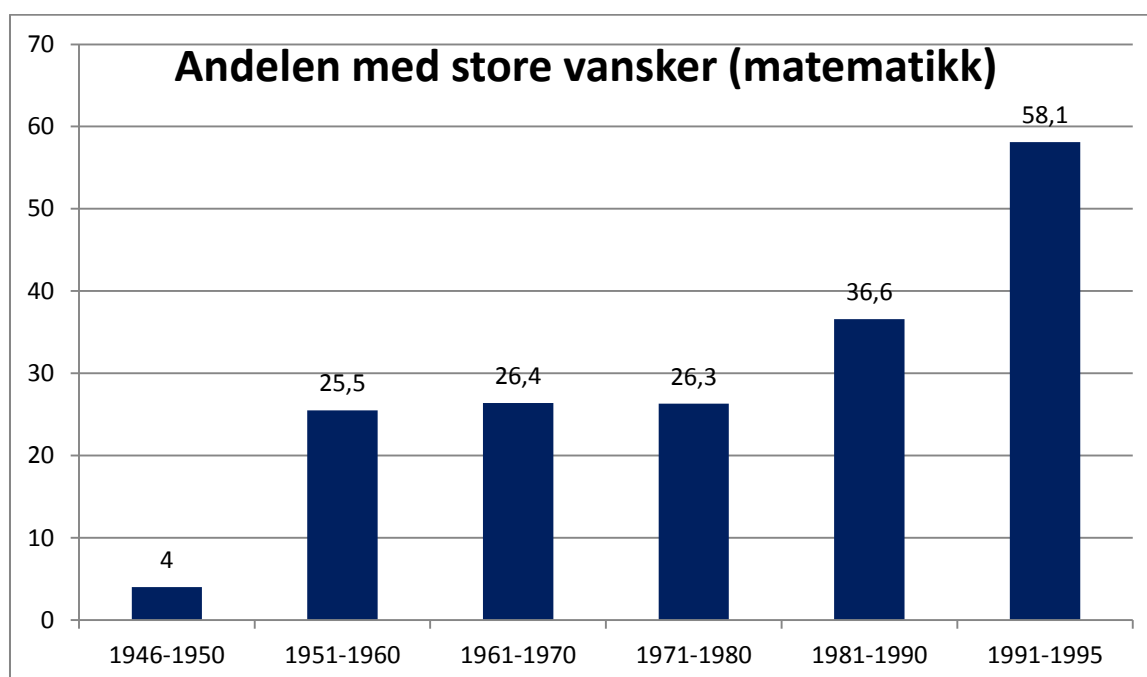
N=634

Tabell 2.3.2a. Dårligste lese- og skrivescore og fødselsår. Krysstabulering

Lese- og skriveforståelse	Fødselsår						Total
	1946 - 1950	1951 - 1960	1961 - 1970	1971 - 1980	1981 - 1990	1991 - 1995	
0 - 20	0% (0)	5,5% (6)	3,4% (6)	2,8% (4)	2,1% (3)	6,5% (2)	3,3% (21)
25 - 40	8,0% (2)	4,5% (5)	11,2% (20)	8,3% (12)	12,4% (18)	22,6% (7)	64 10,1%(64)
45 - 60	16,0% (4)	15,5% (17)	19,1% (34)	21,4% (31)	20,7% (30)	29,9% (9)	19,7% (125)
65 - 80	40,0% (10)	33,6% (37)	34,8% (62)	35,9% (52)	27,6% (40)	22,6% (7)	32,8% (208)
85 - 100	28,0% (7)	30,0% (33)	22,5% (40)	22,8% (33)	27,6% (40)	6,5% (2)	24,4% (155)
100 - 120	8,0% (2)	10,9% (12)	9,0% (16)	9,0% (13)	9,7% (14)	12,9% (4)	9,6% (61)
Total	100,0% (25)	100,0% (110)	100,0% (178)	100,0% (145)	100,0% (145)	100,0% (31)	100,0% (634)

Forskjellen er enda større når det gjelder matematikkferdigheter. Mens det for den eldste aldersgruppen bare er 24 prosent som har store vansker, er tallet for den yngste gruppen 58,9 prosent. Også her trer forskjellene enda tydeligere frem når vi ser på de aller svakeste testresultatene.

Figur 2.3.2.b. Andel med store vansker i matematikk

N=634

Tabell 2.3.2b. Matematikkscore og fødselsår. Krysstabulering

Matematikk- forståelse	Fødselsår						Total
	1946 - 1950	1951 - 1960	1961 - 1970	1971 - 1980	1981 - 1990	1991 - 1995	
0 - 20	0% (0)	2,7% (3)	2,2% (4)	2,1% (3)	8,3% (12)	25,8% (8)	4,7% (30)
21 - 40	0% (0)	7,3% (8)	6,2% (11)	9,0% (13)	12,4% (18)	22,6% (7)	9,0% (57)
41 - 60	4,0% (1)	15,5% (17)	18,0% (32)	15,2% (22)	15,9% (23)	9,7% (3)	15,5% (98)
61 - 80	12,0% (3)	20,9% (23)	21,3% (38)	24,8% (36)	24,1% (35)	25,8% (8)	22,6% (143)
81 - 100	36,0% (9)	18,2% (20)	23,0% (41)	16,6% (24)	16,6% (24)	9,7% (3)	19,1% (121)
100 - 105	48,0% (12)	35,5% (39)	29,2% (52)	32,4% (47)	22,8% (33)	6,5% (2)	29,2% (185)
Total	100,0% (25)	100,0% (110)	100,0% (178)	100,0% (145)	100,0% (145)	100,0% (31)	100,0% (634)

Riktignok er den yngste aldergruppen relativt liten, men tendensen er likevel klar. Det er de yngste deltakerne i arbeidsmarkedstiltak som har de største utfordringene når det gjelder basiskompetanseproblematikken.

2.3.3. Arbeidshindring og basiskompetanse

Kjernen i attføringsbedriftenes virksomhet er å bistå personer med nedsatt arbeidsevne i å komme inn i det ordinære arbeidsliv. Det er derfor relevant også å se nærmere på hvordan basiskompetanse fordeler seg på forskjellige former for nedsatt arbeidsevne. Det tas her utgangspunkt i veiledernes oppfatning av hva den enkelte deltakers nedsatte arbeidsevne består av, og ikke en formell diagnose. Grunnen til at vi benytter oss av veiledernes vurdering er at diagnose fra Nav ofte er mangelfulle og at veilederne uansett ofte kommer mye tettere på deltakerne og derfor er best i stand til å vurdere hva den enkeltes arbeidshindring består av.

Tabell 2.3.3a. Dårligste lese- eller skrivescore og arbeidshindring (krysstabulering)

Lese- og skriveforståelse	Nedsatt arbeidsevne						Total
	Psykisk lidelse	Misbruksproblemer	Muskel- og skjelett-lidelse	Psykisk utviklingshemming	Sansetap	Sosial mistilpasning	
0 - 20	2,8% (5)	0% (0)	3,1% (5)	40,0% (2)	0% (0)	0% (0)	3,1% (12)
25 - 40	7,4% (13)	0% (0)	10,4% (17)	20,0% (1)	11,1% (1)	28,6% (2)	9,0% (34)
45 - 60	22,7% (40)	11,8% (2)	21,5% (35)	20,0% (1)	22,2% (2)	42,9% (3)	22,0% (83)
65 - 80	33,0% (58)	52,9% (9)	34,4% (56)	0% (0)	44,4% (4)	0% (0)	33,7% (127)
85 - 100	21,0% (37)	23,5% (4)	22,7% (37)	0% (0)	22,2% (2)	14,3% (1)	21,5% (81)
105 - 120	13,1% (23)	11,8% (2)	8,0% (13)	20,0% (1)	0% (0)	14,3% (1)	10,6% (40)
Total	100,0% (176)	100,0% (17)	100,0% (163)	100,0% (5)	100,0% (9)	100,0% (7)	100,0% (377)

Fordi tallene for de fleste kategoriene er relativt små nøyer vi oss her med å se på de to hovedgruppene, det vil si psykiske lidelser og muskel- og skjelettlidelser. Det mest iøynefallende er at forskjellene er svært små. Når det gjelder lese- og skrivescore er det 32,9

prosent av deltakerne med psykiske lidelser som har store vansker. For den tilsvarende gruppen med muskel- og skjelettlidelser er det 35 prosent som har store vansker.

Tabell 2.3.3b. Matematikkscore og arbeidshindring (krysstabulering)

Matematikk- forståelse	Nedsatt arbeidsevne						Total
	Psykisk lidelse	Misbruks- problemer	Muskel- og skjelett- lidelser	Psykisk utviklings- hemming	Sansetap	Sosial mistilpasning	
0 - 20	3,4% (6)	0% (0)	3,1% (5)	60,0% (3)	11,1% (1)	28,6% (2)	4,5% (17)
25 - 40	14,2% (25)	5,9% (1)	7,4% (12)	20,0% (1)	0% (0)	14,3% (1)	10,6% (40)
45 - 60	18,2% (32)	5,9% (1)	11,7% (19)	0% (0)	11,1% (1)	0% (0)	14,0% (53)
65 - 80	21,6% (38)	35,3% (6)	21,5% (35)	0% (0)	22,2% (2)	28,6% (2)	22,0% (83)
85 - 100	18,2% (32)	17,6% (3)	24,5% (40)	0% (0)	0% (0)	0% (0)	19,9% (75)
105 - 120	24,4% (43)	35,3% (6)	31,9% (52)	20,0% (1)	55,6% (5)	28,6% (2)	28,9% (109)
Total	100,0% (176)	100,0% (17)	100,0% (163)	100,0% (5)	100,0% (9)	100,0% (7)	100,0% (377)

Et litt annet resultat får vi derimot når vi ser på matematikkscoren. 35,8 prosent av deltakerne med psykiske lidelser har store vansker. For deltakere med muskel- og skjelettlidelser er det tilsvarende tallet 22,2 prosent.

Om tallene ikke gir direkte støtte til, så avkrefter de heller ikke en hypotese om at basiskompetanse kan være en bakenforliggende årsak til mange andre problemer.

2.3.4 Forskjeller mellom tiltakene

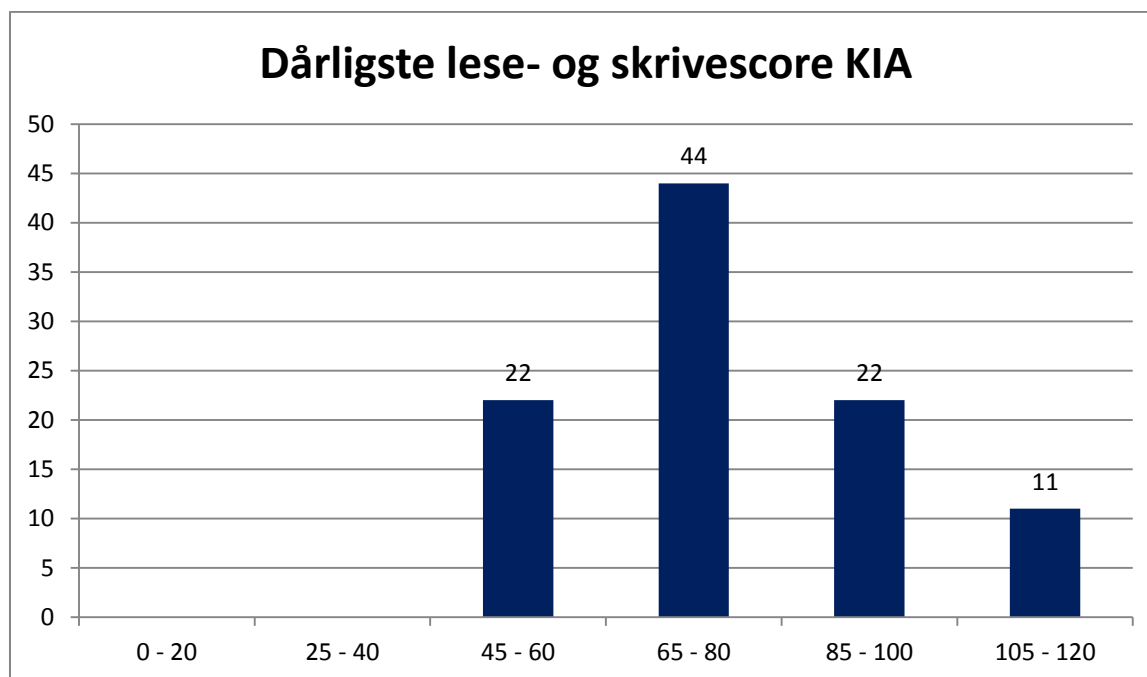
Nav søker inn deltakere med nedsatt arbeidsevne til arbeidsmarkedsbedriftene. Valg av tiltak vil avhenge av hvor langt fra det ordinære arbeidsmarkedet Nav mener deltakeren er. Tre av tiltakene er særlig interessante i denne sammenhengen. KiA og AB fordi disse har formidling umiddelbart etter avsluttet tiltak som mål, og APS fordi det er i dette tiltaket det eksplisitt

åpnes for at basiskompetanseopplæring kan tilbys¹¹. For hvert av disse tiltakene gis en kort beskrivelse av tiltaket før deltakernes basiskompetansescore presenteres.

2.3.4.1. Kvalifisering i arbeidsmarkedsbedrift

Arbeidsmarkedstiltaket *Kvalifisering i arbeidsmarkedsbedrift* retter seg mot personer som har fått sin arbeidsevne nedsatt i en slik grad at vedkommende hindres i å skaffe seg eller beholde inntektsgivende arbeid og som anses å ha behov for tilrettelagt opplæring og arbeidstrening. I tiltaket skal deltakeren gis høyere reell og formell kompetanse gjennom tilrettelagt opplæring og arbeidstrening. Maksimal varighet er to år, med mulighet for forlengelse dersom det er nødvendig for å oppnå fagbrev. Dette er altså et tiltak der deltakerne har behov for lese-, skrive- og matematikkferdigheter for å lykkes i henhold til tiltakets målsetting.

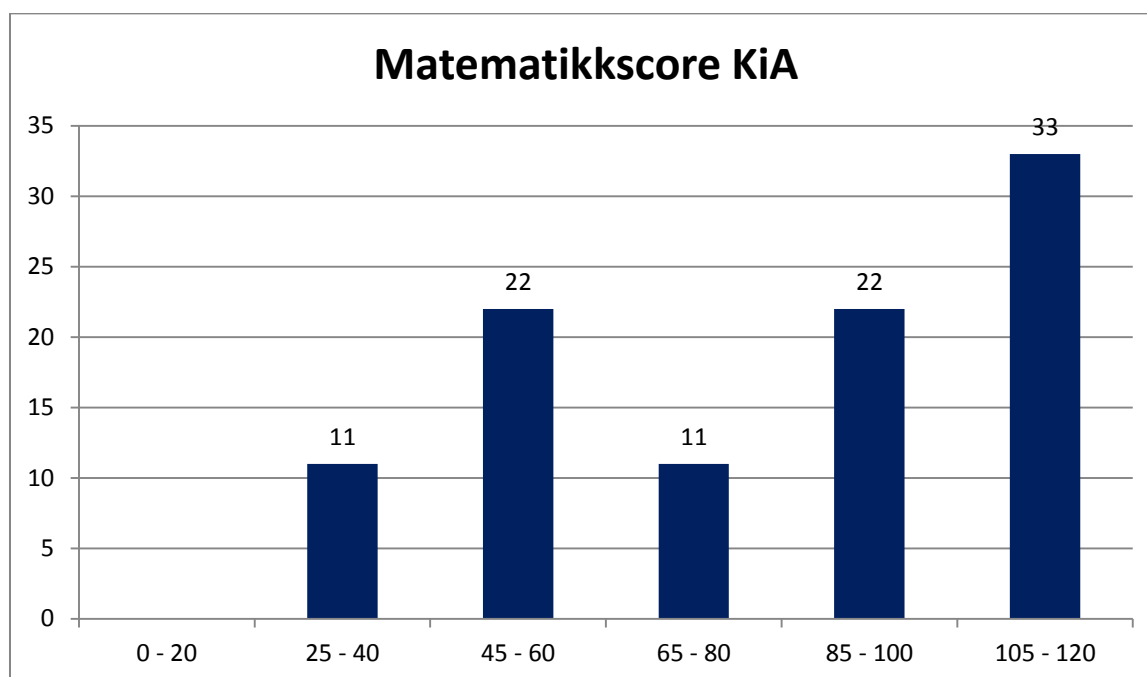
Figur 2.3.4.1a. Dårligste lese- og skrivescore i KiA

N = 9

¹¹ Nav. Kravspesifikasjon for tiltak i skjermede virksomheter.
<http://www.nav.no/Arbeid/Arbeidsrettede+tiltak/Arbeidsrettede+tiltak/Kravspesifikasjon+-+tiltak+i+skjermede+virksomheter.805334744.cms>

Figur 2.3.4.1b. Matematikkscore KiA

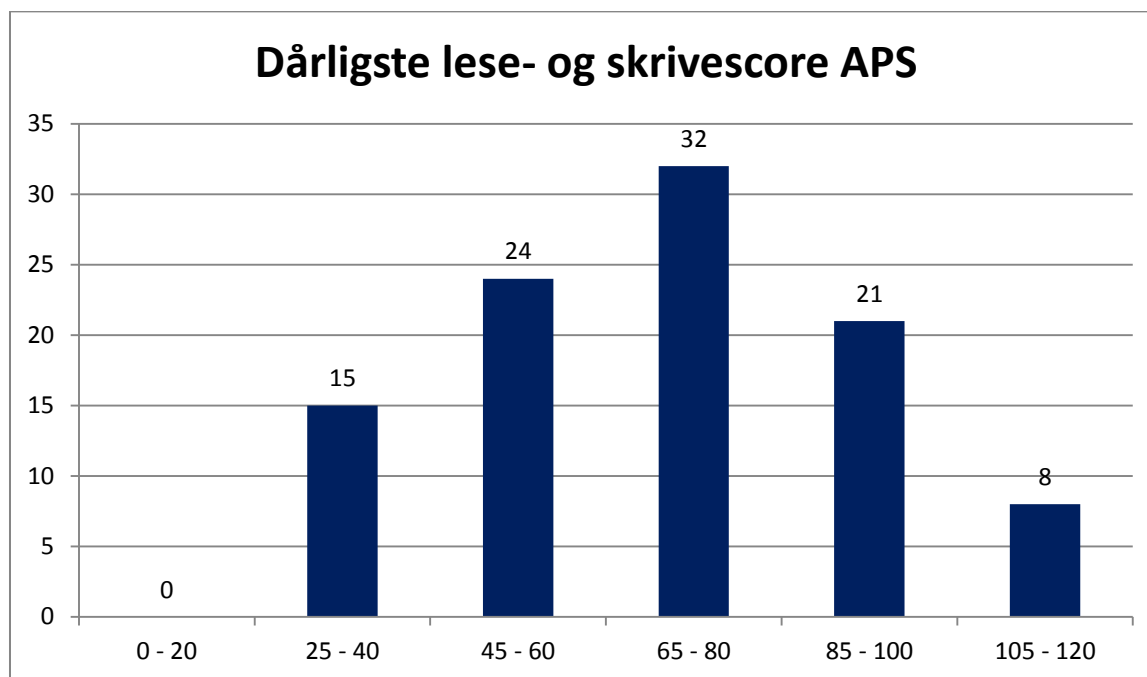
N = 9

Kvalifisering i arbeidsmarkedsbedrift er som tiltak blitt gradvis nedbygget i de siste årene. I vårt utvalg er det bare tre deltakere i dette tiltaket. For de få det gjelder viser tallene at to deltakere har store vansker når det gjelder lese- og skriveferdigheter mens tre deltakere har store vansker når det gjelder matematikk.

2.3.4.2.Arbeidspraksis i skjermet virksomhet

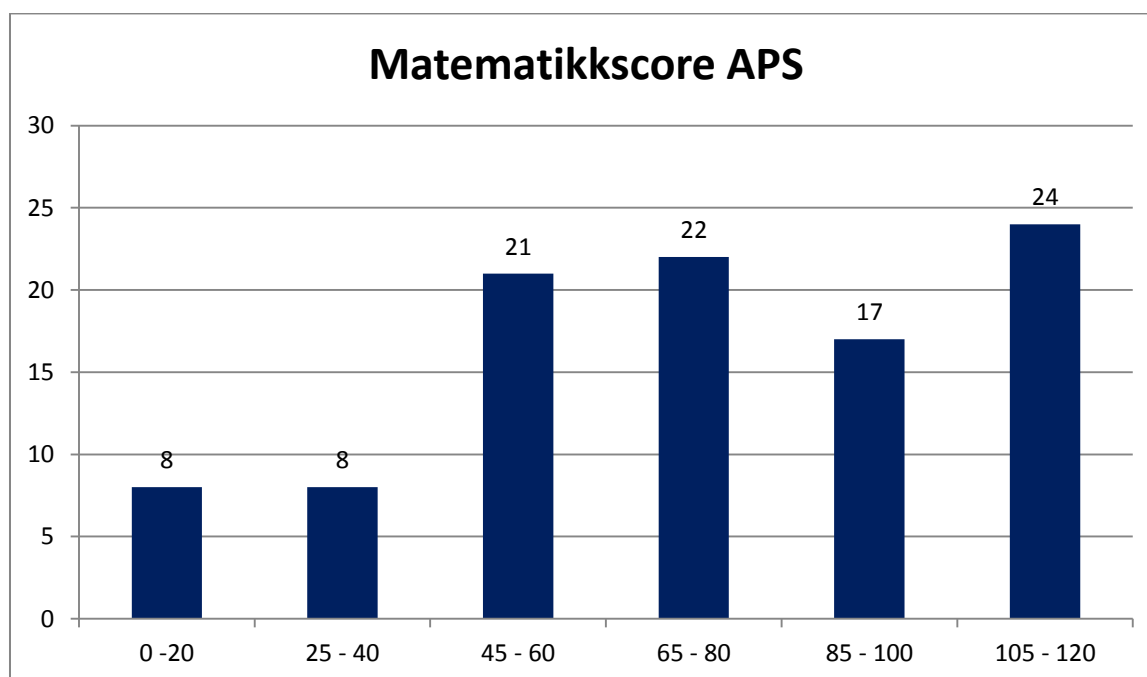
Tiltaket skal gi tilrettelagt arbeidstrening med oppfølging. Tiltaket skal bidra til å prøve ut den enkeltes muligheter på arbeidsmarkedet og bidra til å styrke deltakernes muligheter til å komme i arbeid eller utdanning. Det skal utarbeides en plan for den enkelte deltaker. Tiltaket kan bare tilbys personer som har fått sin arbeidsevne nedsatt slik at vedkommende hindres i å skaffe seg eller beholde inntektsgivende arbeid og som anses å ha særlig usikre yrkesmessige forutsetninger og som har behov for tett og bred oppfølging. Tiltaket kan vare i inntil ett år, med mulighet for forlengelse i ytterligere ett år.

Figur 2.3.4.2a. Dårligste lese- og skrivescore i APS

N = 144

Figur 2.3.4.2b. Matematikkscore i APS

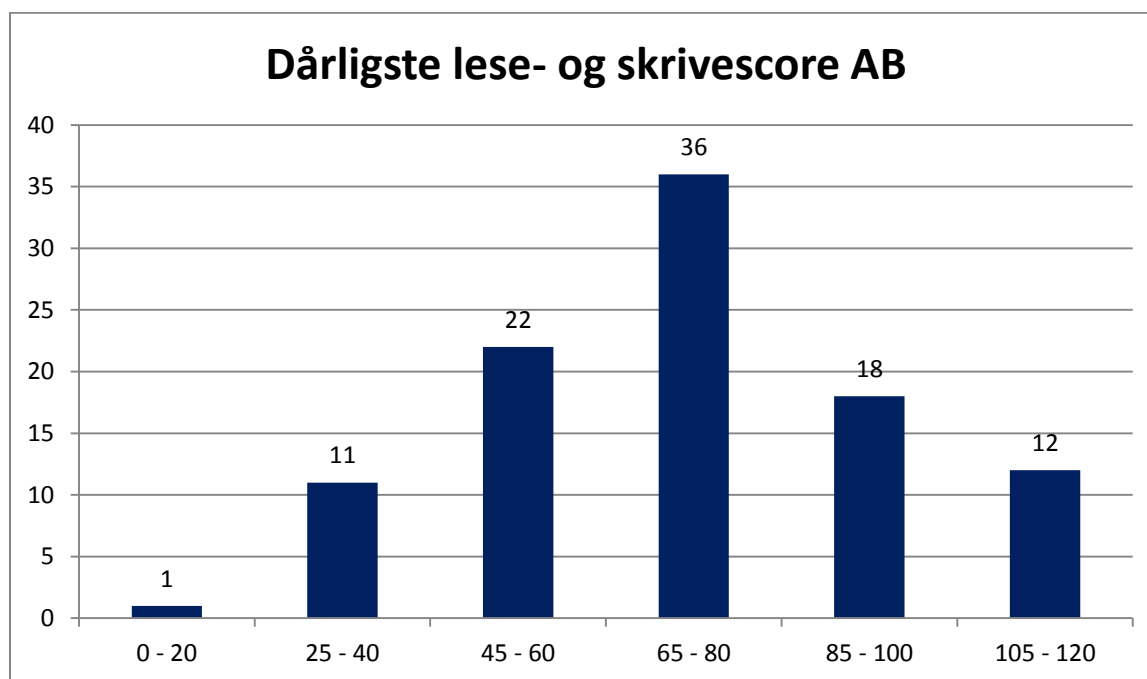
N = 144

Til sammen 144 av deltakerne i vårt utvalg er i ferd med eller har gjennomført APS. Hele 39 prosent av har så store lese- eller skrivevansker at man regner med at de vil ha store vansker med å møte arbeidslivets krav til kompetanse, mens 37 prosent har store vansker i matematikk.

2.3.4.3.Arbeid med bistand

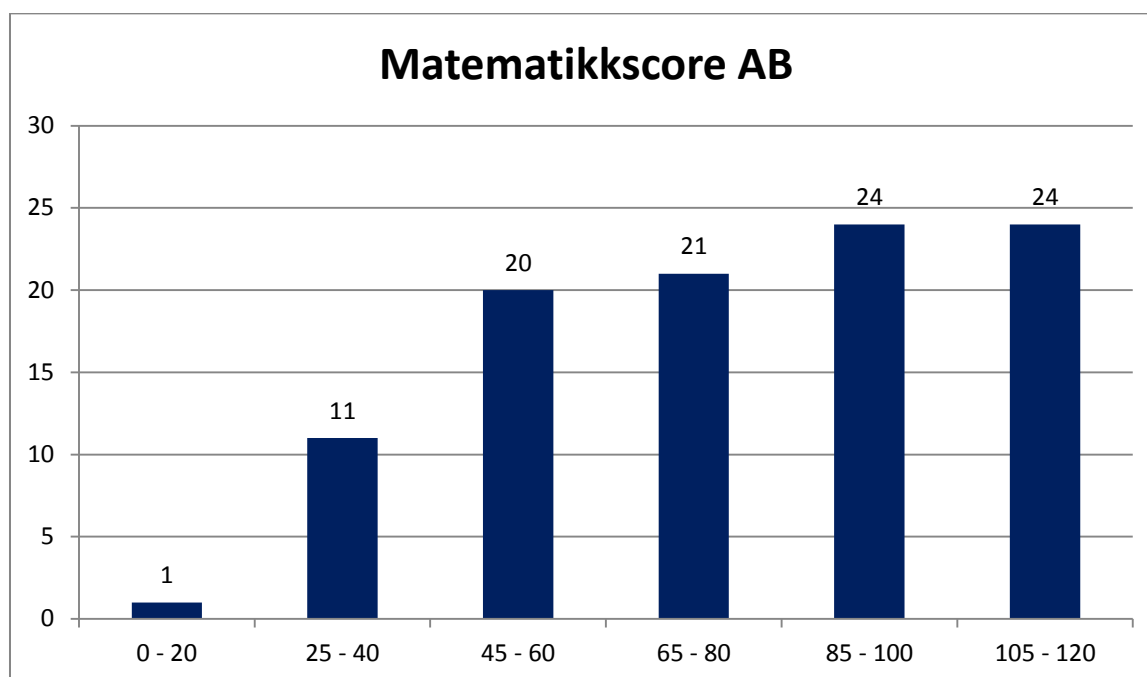
Arbeid med bistand skal gi hensiktsmessig og nødvendig bistand med sikte på integrering av personer med nedsatt arbeidsevne i ordinært arbeidsliv. Tiltaket kan gis i form av kartlegging, bistand til å finne egnet arbeidsplass, tilrettelegging og oppfølging på arbeidsplassen, opplæring i arbeidsrelaterte og sosiale ferdigheter samt råd og veiledning til arbeidsgiver/tiltaksarrangør. Arbeid med bistand kan kombineres med andre arbeidsrettede tiltak når dette er hensiktsmessig. Arbeid med bistand kan også brukes i forbindelse med overgang fra skolegang eller soning i institusjon til arbeid eller til tiltak. Arbeid med bistand retter seg mot personer som har fått sin arbeidsevne nedsatt i en slik grad at vedkommende hindres i å skaffe seg eller beholde inntektsgivende arbeid og som har behov for tilrettelegging og oppfølging for å få eller beholde arbeid. Maksimal varighet er tre år. Dersom tiltaket brukes ved overgang fra skole eller soning i institusjon kan varigheten forlenges med inntil seks måneder.

Figur 2.3.4.3a. Dårligste lese- og skrivescore i AB

N = 76

Figur 2.3.4.3b. Matematikkscore i AB

N = 76

Arbeid med bistand er spesielt interessant fordi tiltakets formål er utplassering av deltakere i arbeidslivet med tanke på jobboppnåelse. 34 prosent av deltakerne i AB har store lese- og skrivevansker mens 32 prosent har store vansker i matematikk.

2.4 Oppsummering

Basiskompetansenivået for deltakerne i vårt utvalg er lavt. 33,1 prosent har testresultater som er så lave at det må antas at deltakerne vil ha store problemer med å fungere i arbeidslivet, det som karakteriseres som store vansker. 29,2 prosent av deltakerne har store vansker i matematikk. Ser vi samlet på lese-, skrive- og matematikkferdigheter vil 45,4 prosent av deltakerne score under det kritiske nivået på en eller flere av deltestene. Det er noen forskjeller mellom attføringsbedriftene som deltar i undersøkelsen, men behovet er stort i alle bedriftene. For minoritetsspråklige har 84,8 prosent testresultat som tilsier at de har behov for basiskompetanseopplæring.

Det er ikke store kjønnsforskjeller, men kvinnelige deltakere gjør det noe bedre når det gjelder lese- og skriveferdigheter mens menn gjør det litt bedre på matematikktesten.

Aldersmessig er det de yngste deltakerne som sliter mest blant deltakerne i vårt utvalg, I den yngste aldersgruppen er det hele 58,1 prosent som har store vansker i lesing, skriving eller matematikk.

Brutt ned på viktigste arbeidshindring, eller det deltakerens nedsatte arbeidsevne hovedsakelig består i, viser testresultatene at andelen med store vansker både blant deltakere med psykiske lidelser og for deltakere med muskel- og skjelettlidelser ligger rundt 35 prosent. Derimot er det en forskjell når det gjelder matematikkferdigheter, der 35,8 prosent av deltakerne med psykiske lidelser har store vansker, men bare 22,2 prosent av deltakerne med muskel- og skjelettlidelser.

Blant deltakere i APS er andelen med store lese- og skrivevansker 39 prosent og for matematikk 37 prosent. De tilsvarende tallene for deltakere i AB er 34 henholdsvis 32 prosent.

3 Hvor avgjørende er nivået på basisferdigheter for utfallet av attføringsløpet?

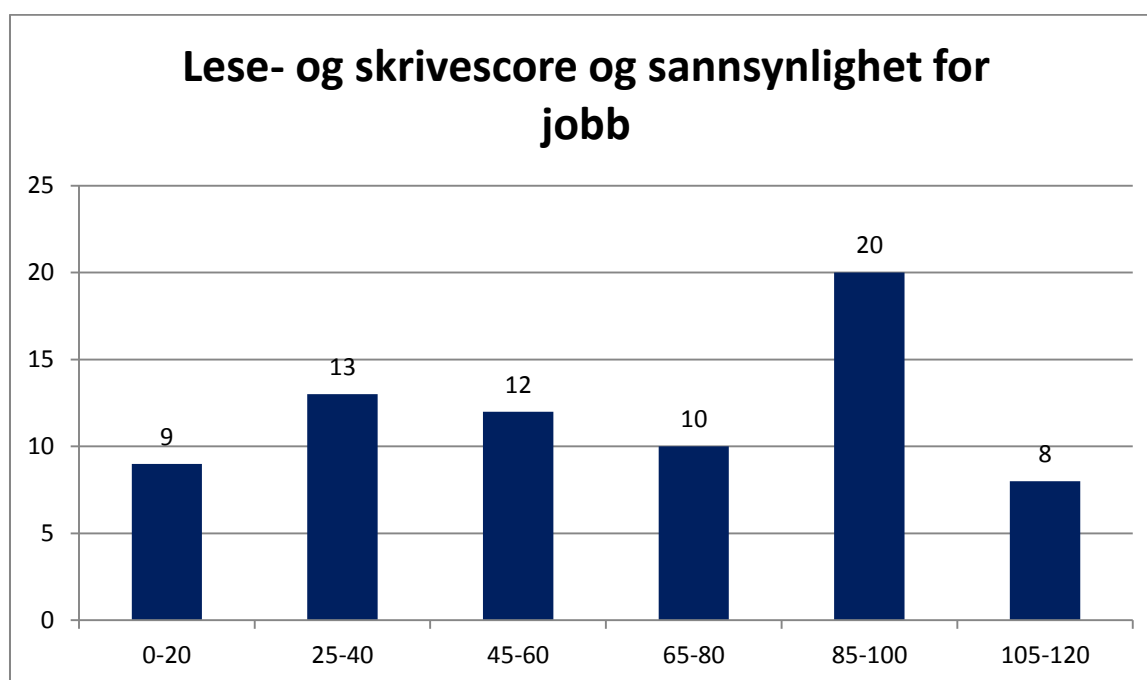
Spørsmålet om hvor viktig basiskompetansenivået er for utfallet av attføringsløpet er vi imidlertid foreløpig ikke i stand til å svare på (se også 1.3.3). Grunnen er at måten tiltakene er organisert på denne gangen har falt svært uheldig ut for innsamlingen av data. Hovedproblemet er de lange ventetidene for å få tiltaksplass som gjør at vi ennå venter på å få inn data om sluttårsaker. I mange tilfeller vil tiltaket Avklaring, som har en maksimal varighet på 12 uker, være inngangsporten til videre støtte fra attføringsapparatet. I avklaringstiltaket gjøres en systematisk kartlegging og vurdering av den enkelte deltakers arbeidsevne og eventuelle ytterligere behov for bistand for å komme inn på arbeidsmarkedet. Problemet er at det ofte er ventelister for å komme videre etter avklaringstiltaket. Dette betyr at vi fortsatt venter på sluttårsaker for mange av deltakerne og at vi foreløpig må basere analysen på små tall.

Sannsynligvis er dette også årsaken til at tallene vi har fått inn ikke viser det resultatet vi hadde forventet, nemlig at det er en sammenheng mellom kompetansenivå og jobbsannsynlighet, selv om det naturligvis også kan skyldes at den opprinnelige hypotesen bør forkastes og at sammenhengen ikke er til stede, eller at den er mye svakere enn forventet. En annen mulighet er at det er en sammenheng, men at deltakerne retter seg inn mot forskjellige segmenter av arbeidsmarkedet, og at det er innen disse segmentene mekanismen opptrer. Dette blir imidlertid bare spekulasjoner, og vi må bare innse at tallmaterialet foreløpig er for skrint til å trekke konklusjoner i noen retning, selv om vi som sagt foreløpig ikke ser noen grunn til å forkaste vår opprinnelige hypotese. Heller ikke når vi har kontrollert for andre variabler, som for eksempel alder, kommer det frem et klart mønster i det det tallmaterialet vi har fått inn til nå. Derimot ser vi en tendens til at det er en positiv sammenheng mellom basiskompetansenivå og en deltakers sannsynlighet for å gå videre med en aktiv løsning, det vil si aktivitet som på sikt vil kunne lede frem til ordinært arbeid.

3.1. Basiskompetansenivå og jobbsannsynlighet

Som vist under er det altså ingen tydelig samvariasjon mellom basiskompetansenivå og en deltakers sannsynlighet for å oppnå jobb¹² etter avsluttet attføringsløp. Riktignok er det gruppen deltakere som scorer mellom 85 og 100 poeng på lese- og skrive-testene som har størst sannsynlighet for å oppnå arbeid, men samtidig har gruppen med testscore mellom 65 og 80 poeng høyere sannsynlig for å oppnå arbeid enn gruppen med testscore fra 105 til 120.

Figur 3.1a. Lese- og skrivescore og sannsynlighet for jobb

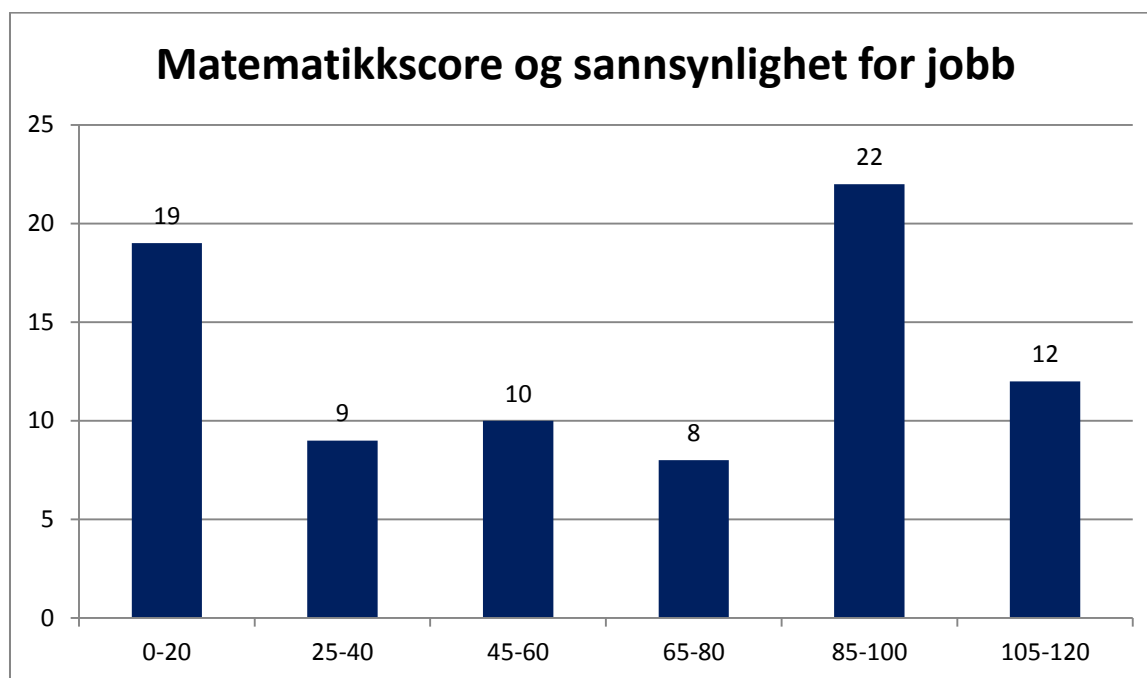
Tabell 3.1a. Lese- og skrivescore og sannsynlighet for jobb

Fikk deltakeren jobb?	0-20	25-40	45-60	65-80	85-100	105 - 120	Totalt
Ja	1	6	9	12	21	3	52
Nei	10	39	67	111	84	34	345
Total (n)	11	45	76	123	105	37	397
Sannsynlighet for jobb	.09	.13	.12	.10	.20	.08	.15

¹² Definisjonen av jobb er her ordinært arbeid uten bruk av lønnstilskudd, ordinært arbeid med lønnstilskudd fra NAV, ordinært arbeid med tidsubestemt lønnstilskudd (TULT) og Arbeid og trygd i kombinasjon.

Heller ikke hvis vi ser på matematikkscore kommer en klar sammenheng til syne. Også her er det gruppen som scorer mellom 85 og 100 poeng som har størst jobbsannsynlighet etter endt tiltak, men tett fulgt av gruppen som gjør det aller dårligst.

Figur 3.1b. Matematikkscore og sannsynlighet for jobb

Tabell 3.1b. Matematikkscore og sannsynlighet for jobb

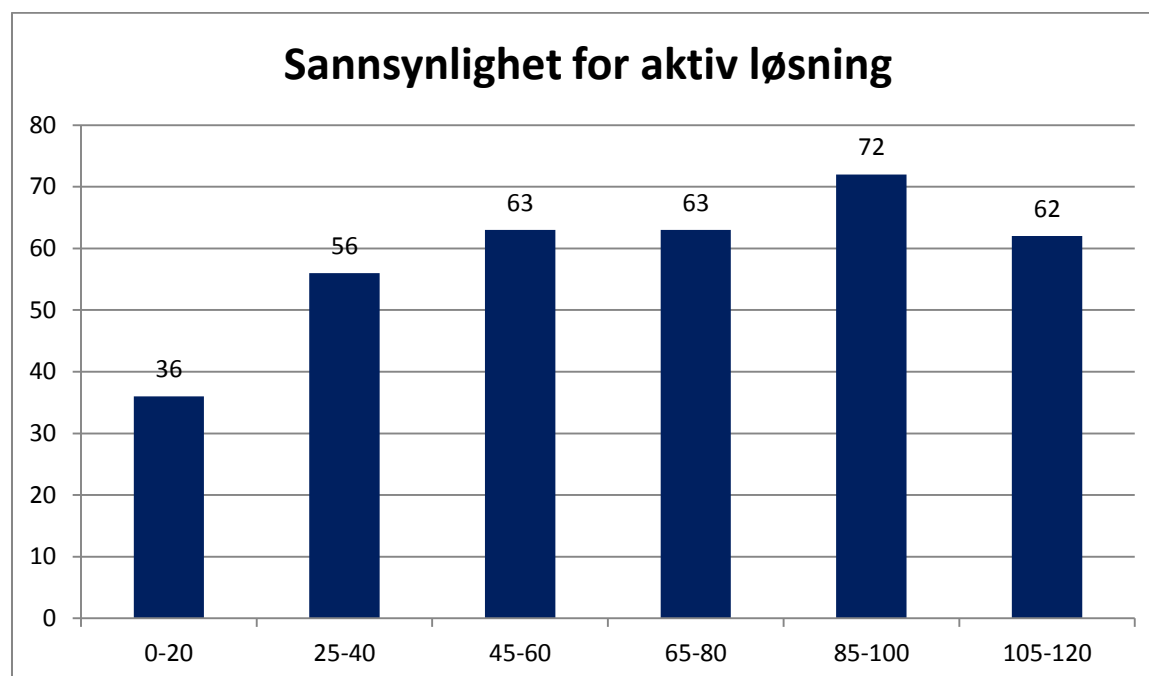
Fikk deltakeren jobb?	0-20	25-40	45-60	65-80	85-100	105-120	Totalt
Ja	4	3	6	7	18	14	52
Nei	17	29	54	76	64	105	345
Total (<i>n</i>)	21	32	60	83	82	119	397
Sannsynlighet for jobb	.19	.09	.10	.08	.22	.12	.15

3.2 Basiskompetansenivå og sannsynlighet for en aktiv løsning

Ser vi på samvariasjonen mellom basiskompetansenivået og aktiv versus ikke-aktiv løsning for deltakerne får vi imidlertid resultater som ligger tettere opp til de resultatene vi på forhånd

hadde forventet. Med aktiv løsning menes at deltakeren er i gang med tiltak med som formål å oppnå ordinært arbeid på sikt. Det er en tendens til at både lese- og skrivekunnskaper og tallforståelse gir økt sannsynligheten for at en deltaker skal gå videre med en aktiv løsning. En kan altså tenke seg at en deltakers basiskompetansenivå først påvirker muligheten til å gå videre med noe aktivt, deretter for hvorvidt vedkommende kommer seg i jobb fra den aktive løsningen. Hvis det er tilfellet vil vår opprinnelige antakelse være riktig. Det er sterkt ønskelig at man i nær fremtid ser nærmere på dette, for eksempel ved gjennom bruk av registerdata å koble en kartlegging av basiskompetanse til data om arbeidsmarkedstilknytning. På den måten vil man også få kunnskap om hvor viktig basiskompetansenivået er ikke bare for å få jobb, men også for å beholde jobben over tid.

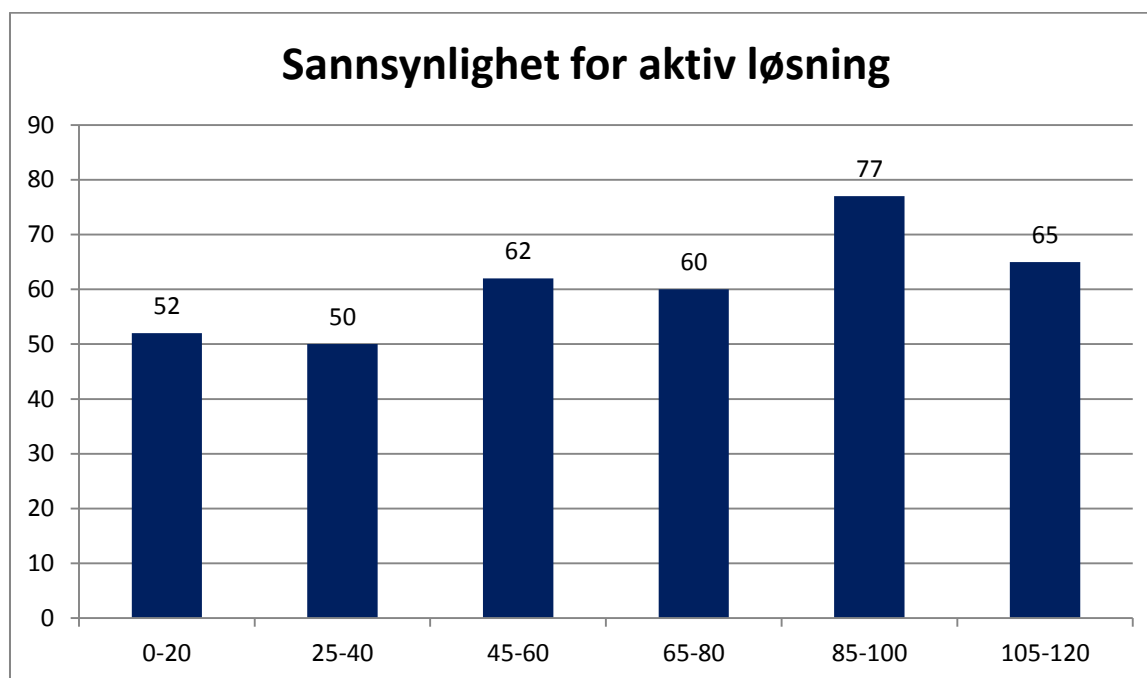
Figur 3.2a. Lese- og skrivescore og sannsynlighet for aktiv løsning

Tabell 3.2a. Lese- og skrivescore og sannsynlighet for aktiv løsning

Fikk deltakeren aktiv løsning?	0-20	25-40	45-60	65-80	85-100	105-120	Totalt
Ja	3	26	48	78	76	23	254
Nei	8	19	28	45	29	14	143
Total (n)	11	45	76	123	105	37	397
Sannsynlighet for aktiv løsning	.36	.56	.63	.63	.72	.62	.64

Figur 3.2b Matematikksscore og sannsynlighet for aktiv løsning

Tabell 3.2b Matematikksscore og sannsynlighet for aktiv løsning

Fikk deltakeren aktiv løsning?	0-20	25-40	45-60	65-80	85-100	105-120	Totalt
Ja	11	16	37	50	63	77	254
Nei	10	16	23	33	19	42	143
Total (n)	21	32	60	83	82	119	397
Sannsynlighet for aktiv løsning	.52	.50	.62	.60	.77	.65	.64

3.3 Oppsummering

Vi har foreløpig ikke tilstrekkelig materiale til å vite om jobbsannsynligheten øker med basiskompetansenivået for utførelsesdeltakere. Derimot er det en tendens til at nivå og mulighet for aktivitet henger sammen. Dette svarer til forskning som viser at personer med lav basiskompetanse har større risiko for å bli uførepensjonister enn personer med høy basiskompetanse¹³. En kan tenke seg en utvikling i to trinn for deltakere i utførelsesløp. I det første trinnet påvirker basiskompetansenivået sannsynligheten for å gå videre med aktive løsninger innen utførelsessystemet. I det andre trinnet er basiskompetansenivået med på å

¹³ Kristine Pape, Johan H Bjørngaard, Steinar Westin, Turid L Holmen og Steinar Krokstad (2010) Reading and writing difficulties in adolescence and later risk of welfare dependence. A ten year follow-up, the HUNT Study, Norway. www.medcentral.com.

avgjøre hvilke av deltakerne med aktive løsninger som vil ende opp med ordinært arbeid. Hvis denne modellen er riktig vil en over tid se den forventete sammenhengen mellom kompetansenivå og jobbsannsynlighet.

4 Har personer med nedsatt arbeidsevne som gjennomfører basisferdighetsopplæring økt jobbsannsynlighet?

Her er dessverre tallmaterialet analysen bygger på for tynt til at spørsmålet kan besvares. Det viser seg nemlig at det er svært få av deltakere hos de tiltaksarrangørene som inngår i undersøkelsen som får opplæring. Av i alt 769 deltakere som er blitt testet er det bare 24 deltakere, 3,1 prosent, som har fått, eller er i ferd med å gjennomføre opplæring hos tiltaksarrangørene det her er snakk om. Dessuten har ikke alle av disse deltakerne ennå avsluttet opplæringen i attføringsbedriftene.

4.1 Lav aktivitet

Nå kan det selvfølgelig innvendes at dette tallet er for lavt siden mange av dem som har gjennomført avklaringstiltaket, og som står på venteliste for å gå videre med tiltak som for eksempel APS, etter hvert vil få opplæring. Men tilbakemeldingen fra tiltaksarrangørene er at aktiviteten generelt sett er lav. Hos en av tiltaksarrangørene i undersøkelsen vår ble hele satsingen på basiskompetanseopplæring faktisk satt på vent i samme periode som vår undersøkelse pågikk fordi Nav ikke ønsket å benytte tilbudet som var bygget opp. I noen grad, og særlig i en av bedriftene, skyldes de lave tallene at det nettopp i perioden undersøkelsen pågikk ikke ble satt i gang nye opplæringskurs, og tallene ville vært høyere hadde vi valgt en annen periode for gjennomføringen av undersøkelsen. Uansett var tallene så uventet lave at vi besluttet å gjennomføre en oppfølgingsundersøkelse rettet mot Læringsnettverket, det vil si de i overkant 40 av bransjeforeningen Attføringsbedriftenes medlemmer som har satset særlig på å bygge opp kompetanse på dette området. I den grad det er aktivitet burde vi derfor forvente å finne den i nettopp disse bedriftene.

Oppfølgingsundersøkelsen bekreftet inntrykket av at aktiviteten generelt sett er lav selv om det viste seg å være store forskjeller mellom tiltaksarrangører og mellom Nav-kontor. Fra rundt halvparten av bedriftene ble det rapportert om ingen eller svært lav aktivitet. I flere av bedriftene var spesialpedagoger ansatt for å arbeide med lese- og skrivevansker omplassert og gitt andre arbeidsoppgaver i mangel på deltakere. I noen bedrifter ble det også diskutert om satsingen på basiskompetanseopplæring skulle legges helt ned og om man skulle melde seg ut av Læringsnettverket. Tilsvarende ble det rapportert fra rundt halvparten av bedriftene at Nav var negativt innstilt til å bruke ressurser til basiskompetanseopplæringen. Ifølge flere bedrifter

var holdningen i lokale Nav-kontor at personer med nedsatt arbeidsevne må forsøke å få jobb med de begrensningene de har, i stedet for at det brukes ressurser på å fjerne disse begrensningene. Et synspunkt som også stadig går igjen er at opplæring er skoleverkets oppgave og ikke Navs ansvar. Noen steder blir det imidlertid rapportert at Nav er blitt mer positiv til attføringsbedriftenes satsing på basiskompetanseopplæring og at tilbudet som er bygget opp gradvis blir mer brukt.

Et spørsmål som kan stilles er om deltakerne får opplæring andre steder enn i attføringsbedriftene. Vi har ikke noe utgangspunkt for å si om deltakere får basiskompetanseopplæring etter at tiltak i bedriftene er avsluttet, men tilbakemeldingen fra veiledere er at det svært sjelden skjer mens tiltak pågår. Det er jo også som regel i attføringsbedrifter problemene for første gang avdekkes. Vår antakelse er at personer med nedsatt arbeidsevne og dårlig basiskompetanse, med mindre de får hjelp i attføringsbedrifter, i stor grad overlates til seg selv når det gjelder å lære seg å lese-, skrive eller regne.

4.2 Stor variasjon i finansieringen

Det som også er overraskende for oss er at opplæringen i mye mindre grad enn forventet er knyttet til APS-tiltaket, der muligheten for basiskompetanseopplæring er lagt inn i kravspesifikasjonen. Bare rundt halvparten av deltakerne i vår undersøkelse som har fått basiskompetanseopplæring har fått det som en del av APS. Basiskompetanseopplæring gis også til deltakere i andre tiltak som KiA eller AB, eller gis uavhengig av tiltaksstrukturen eller som et opplegg finansiert av AMO-midler. Isolert sett i APS var det i vår undersøkelse bare ca. 6 prosent som får opplæring.

Oppfølgingsundersøkelsen bekreftet disse funnene. Selv om mange av dem som fikk lese-, skrive- eller matematikkopplæring fikk det som en del av APS, var det også mange som fikk opplæringen finansiert via utdanningstiltak, BKA-midler, AMO-kurs, voksenopplæringsmidler, eller som en del av andre tiltak som AB eller KiA.

4.3 Deltakerne gjør store fremskritt

Det positive som kan sies om basiskompetanseopplæringen hos utføringsbedrifter er at deltakerne som får opplæring gjør store fremskritt. Blant de norskspråklige deltakerne er det 11 som har fått opplæring og ytterligere 6 som er i ferd med å avslutte opplæring. Av de 11 deltakerne som har gjennomført opplæringen har 10 gjort store fremskritt. Gjennomsnittstallene er presentert i tabellen under. Det er klart at tallene her er for små til å trekke sikre konklusjoner, men om ikke annet viser tallene at det er mulig, og at potensialet er til stede, for at personer med nedsatt arbeidsevne kan forbedre lese-, skrive- og matematikkferdigheter ganske dramatisk med tilrettelagt opplæring. I flere av tilfellene har deltakere gått fra å ha store vansker til å nå et normalnivå for basiskompetanse.

Tabell 4.3a Rådgiverscore før og etter opplæring

	Før	Etter	Forandring i poeng
Rettskriving	57,5	81,9	+ 24,4
Lesehastighet	57,5	69,4	+ 11,9
Leseforståelse	58,8	78,1	+ 19,3
Ordforråd	74,4	93,1	+ 18,7
Matematikk	50	63,8	+ 13,8

Resultatene for minoritetsspråklige deltakere er ikke fullt så gode, og er dessuten enda mer usikre siden det er enda færre som har fått opplæring. Det er kun fem minoritetsspråklige deltakere som har avsluttet opplæring, og to som ennå ikke avsluttet.

Tabell 4.3a Veilederscore før og etter opplæring.

	Før	Etter	Forandring i poeng
Norsk	72	76	+ 4
Matematikk	72	68	– 4
Samfunnskompetanse	72	80	+ 8

4.4 Oppsummering

Selv om det ikke er mange som får basiskompetanseopplæring tyder tallene som er samlet inn på at de som får opplæring kan gjøre store fremskritt. Hvor mye dette øker deres sjanser til å oppnå ordinært arbeid er vi foreløpig ikke i stand til å svare på siden vi mangler data. Det at så få får hjelp til forbedre kunnskapene sine er imidlertid et funn i seg selv. Dette funnet bekreftes dessuten av oppfølgingsundersøkelsen vi gjennomførte. Det er også interessant at det er så store lokale variasjoner, både når det gjelder antall som får opplæring og når det gjelder hvordan opplæringen finansieres. Navs kravspesifikasjon utpeker APS som tiltaket basiskompetanseopplæring kan legges inn, men Nav går ofte utenom APS. Holdningen til basiskompetanseopplæring varierer mye mellom Nav-kontorene. Mens deltakere noen steder kan få hjelp, må deltakere andre steder leve med de begrensningene dårlige lese-, skrive- og matematikkunnskaper gir. Deltakerne får sjelden tilbud om basiskompetanseopplæring mens de er i våre bedrifter, men spørsmålet er om de får det andre steder etter at tiltak i en attføringsbedrift er avsluttet. Antakelsen er at det i liten grad skjer, men dette er ikke noe denne undersøkelsen kan gi et klart svar på.

5 Livskvalitet og mestring

I mange tilfeller vil deltakerne ha utbytte av opplæring, også selv om attføringsløpet ikke ender opp med ansettelse i det ordinære arbeidslivet. For å få et bredere perspektiv på hva dette kan innebære har vi gjennomført en kvalitativ undersøkelse i mindre skala, basert på skriftlige tilbakemeldinger og intervjuer med deltakere som tidligere har gjennomført basiskompetanseopplæring hos en av tiltaksarrangørene. Ambisjonen er ikke å kunne generalisere fra dette materialet, men å identifisere faktorer som kan benyttes til å konstruere indikatorer for å kunne måle deltakeres utbytte av basiskompetanseopplæring på andre områder enn jobbsannsynlighet alene.

Ut fra samtaler og tilbakemeldinger fra deltakere kan utbyttet deltakerne har av opplæring analytisk deles i to. På den ene siden har vi faktorer som kan lede frem til arbeid på sikt. På den andre side har vi faktorer som mestring og selvtillit, selvrealisering, og samfunnsdeltakelse. Som sagt er dette et analytisk skille siden det virker rimelig å tro at også de siste faktorene vil innvirke positivt på mulighetene til fremtidig arbeid. Dessuten vil faktorene ofte være overlappende.

5.1 Jobbrelaterte eller strukturelle faktorer

I den første kategorien er det altså snakk om faktorer som kan bidra til at deltakeren på sikt kommer i arbeid. Faktorene det her dreier seg om kan kalles strukturelle i den forstand at de legger en ramme rundt deltakerens evne og mulighet til å gjøre ting som gjør det lettere å oppnå ordinært arbeid. En slik faktor som åpenbart øker jobbmuligheter er evnen til å gjennomføre kurs og studier samt avlegge eksamener. Som en deltaker uttrykte det: "Jeg ser at jeg manglet redskapene som skal til for å klare et studium. Jeg hadde urealistiske syn på hva som det å studere var og skjønnte ikke hvordan jeg skulle mestre det. (Tiltaksarrangør) hjalp meg til å være tilstede i studiet, kom med konkrete løsninger og hjalp meg til å ta tak i utfordringene i studiet etter hvert som de dukket opp. Jeg hadde ikke klart å gjennomføre studiet uten hjelp fra (tiltaksarrangør)". Studiene det kan dreie seg om er både lengre høyskolestudier og kortere kurs, for eksempel datakurs.

En faktor som kan påvirke evnen til både å søke på og beholde jobb, og familie, er en ordnet økonomi. Særlig for selvstendige næringsdrivende kan det være vanskelig å forholde seg til regler og forskrifter når en ikke er i stand til å lese. Skrekkhistorien er om en deltaker som mistet huset på tvangssalg rett og slett på grunn av en vegring mot å forholde seg til skriftlig kommunikasjon fra skattemyndigheter og andre kreditorer.

5.2 Personlige faktorer

Den andre kategorien kan deles i tre undergrupper; mestring og selvtillit, selvrealisering, og samfunnsdeltakelse. Generelt er tilbakemeldingen som gis at opplæringen har vært effektiv og bidratt til økt selvtillit og mestringfølelse. Rent konkret kan det dreie seg om ting som å tørre å åpne post som må besvares. Som en av deltakerne skriver det: "Ikke bare har jeg fått frisket opp grammatikken, rettskrivning, og lært meg og blitt bedre til og lese, (noe jeg har fått bekreftet fra familie) men jeg har også fått tilbake troen på meg selv!". Dette kan være selvfølelse som har gått tapt tidlig i livet, for eksempel i barneskolen, og som har lagt begrensninger både når det gjelder utdannings- og yrkesvalg og når det gjelder livsutfoldelse på andre områder. Mange av deltakerne opplever vanskene de har som skamfullt og har brukt mye energi på å unngå situasjoner der omverdenen blir klar over disse problemene. En kan derfor tenke seg at det ikke bare er begrensningene i form av lav basiskompetanse i seg selv som legger hindringer i veien, men også de selvpåførte ekstra begrensninger som følger av denne selvpålagte strategien. Selvrealisering kan også handle om enkle ting som gleden over å kunne lese en bok, eller det å kunne lese høyt for barna. Det er ikke bare ordforrådstesten som viser at deltakerne har fått et rikere språk; flere deltakere forteller om hvordan de opplever at evnen til å formulere seg er blitt styrket.

Bedre kunnskaper kan også åpne dører til typer av samfunnsdeltakelse som tidligere var stengt. En deltaker hadde for eksempel vært i stand til å bestå jegerprøven, noe vedkommende ikke tidligere hadde klart. Når tid og krefter ikke lenger må brukes på å skjule at en ikke behersker ting de fleste av oss opplever som opplagte er det ikke lenger så mange sosiale situasjoner som må unngås, noe som naturlig leder til større livsutfoldelse.

5.3 Oppsummering

En kvalitativ undersøkelse har identifisert fem målbare størrelser som indikerer utbytte av basiskompetanseopplæring for personer med nedsatt arbeidsevne utover jobboppnåelse. Evne til å gjennomføre studier og en ordnet økonomi er strukturelle størrelser. Mestring og selvtillit, selvrealisering, og samfunnsdeltakelse kan karakteriseres som personlige faktorer.

6 Konklusjon

Dette prosjektet har søkt å gi svar på tre spørsmål; hvor god er basiskompetansen hos deltakere i attføringsløp? Er det noen grupper som skiller seg ut? Gir basiskompetanseopplæring effekt?

6.1 Hvor god er basiskompetansen hos deltakere i attføringsløp?

Når det gjelder spørsmålet om det generelle basiskompetansenivået blant attføringsdeltakerne viser undersøkelsen at mange har så dårlige ferdigheter at vil ha vansker med å møte arbeidslivets krav på dette området. Både når det gjelder skrive- og leseferdigheter og matematikkferdigheter ligger rundt en tredel under den kritiske grensen og kan karakteriseres som å ha store eller ekstra store vansker.

Ser vi på skrive- og leseferdigheter og matematikkferdigheter samlet vil nesten halvparten score under den kritiske grensen på minst en av testene. I tillegg er grensen for det som regnes som store vansker satt noe konservativt slik at også mange av deltakerne som ligger over grensen på 60 poeng på en av Rådgiverens deltester i realiteten har vansker det burde gjøres noe med.

Også blant de minoritetsspråklige deltakerne har undersøkelsen avdekket et lavt basiskompetansenivå. Denne gruppen er blitt testet på tre områder; norsk, matematikk og samfunnskompetanse. 84,8 prosent av deltakerne scorer under den kritiske grensen for når opplæring er anbefalt på minst et av de tre områdene.

Kjønnsforskjellene er ikke store, men menn gjør det litt dårligere på lese- og skrivetestene enn kvinner og er overrepresentert når det gjelder de laveste testresultatene. For matematikk forholder det seg motsatt. Her er det de kvinnelige deltakerne som noe oftere har store vansker.

Tydeligere forskjeller kommer imidlertid til syne hvis vi ser på aldersvariabelen. Ikke minst skiller de yngre aldersgruppene seg negativt ut. I gruppen deltakere på rundt 20 år er det 58,1 prosent som scorer 60 eller mindre på en av skrive- og lesetestene. Det tilsvarende tallet for deltakerne født i årene etter krigen er ca. 25 prosent. Tallene er tilsvarende også for matematikkferdighetene. I den yngste aldersgruppen er det igjen 58,1 prosent som scorer 60

eller mindre på testen. I de to eldste aldersgruppene slått sammen er prosentandelen ca. 25. Fra et samfunnsøkonomisk ståsted ville det vært bedre om situasjonen var motsatt. De yngste av deltakerne har forhåpentligvis mange produktive år foran seg, men sannsynligvis i et arbeidsmarked der det stadig vil stilles høyere krav til grunnleggende basiskompetanseferdigheter. Det må imidlertid legges til at den yngste aldersgruppen målt i antall personer er relativt liten.

Når vi setter basiskompetanse opp mot arbeidshindring er egentlig bare for de to hovedgruppene psykiske lidelser og muskel- og skjelettlidelser vi har tilstrekkelig med data til å foreta en sammenligning. Tallene viser at det for begge grupper er rundt en tredjedel som har store vansker innenfor lese- og skriveområdet. For matematikk er det derimot en forskjell. Det viser seg at gruppen med psykiske lidelser når det gjelder matematikk gjør det betydelig dårligere enn gruppen med muskel- og skjelettlidelser.

6.2 Basiskompetanse og sluttårsaker

Tidligere undersøkelser viser at det er en sammenheng mellom kompetansenivå og jobbsannsynlighet. Denne sammenhengen gjenfinnes ikke i vårt materiale. En mulighet er naturligvis at det faktisk ikke finnes noen sammenheng mellom kompetansenivå og jobbsannsynlighet for utførelsesdeltakere, men det er mer sannsynlig at datasettet vårt foreløpig er for mangelfullt til å finne sammenhengen og at den vil komme til syne over tid etter hvert som vi får inn data over deltakernes sluttårsaker. Det som taler for denne siste tolkningen er at det synes å være en sammenheng mellom basiskompetansenivå og aktive løsninger, noe som på sikt kan resultere i at flere med høyere kompetanse kommer i jobb enn av dem med lavere kompetanse. En interessant mulighet, som fortjener å bli undersøkt nærmere, er at ulike grupper av tiltaksdeltakere kan operere innen ulike segmenter eller deler av arbeidsmarkedet og at effekter av basiskompetansenivå bare kommer til syne innad i hvert segment. Videre er nødvendig å kontrollere for andre variabler, ikke minst utdanningsnivå, for å kunne isolere effekten av basiskompetansenivå for jobbsannsynlighet. I forbindelse med denne undersøkelsen samlet vi inn bakgrunnsdata om deltakernes utdanningsnivå, arbeidslivserfaring og arbeidsledighet, men materialet er for mangelfullt til at vi har kunnet gjennomføre en slik analyse her.

6.3 Gir opplæring effekt?

Undersøkelsen hadde i utgangspunktet som ambisjon å finne ut om deltakere som får basiskompetanseopplæring bedrer sine sjanser på arbeidsmarkedet. Er det slik at personer med nedsatt arbeidsevne som gjennomfører basisferdighetsopplæring har større sannsynlighet for å komme tilbake til arbeidslivet enn deltakere som ikke får slik opplæring? Dette spørsmålet er vi foreløpig ikke i stand til å gi noen svar på. Det er to grunner til dette. For det første mangler vi som allerede nevnt fortsatt de endelige sluttårsakene for mange av deltakerne, og for mange av disse vil vi heller ikke aldri få vite de endelige sluttårsakene fordi de venter på å komme i gang med videre tiltak som ikke nødvendigvis vil finne sted i den opprinnelige tiltaksbedriften. I det øyeblikket deltakerne forlater den opprinnelige tiltaksbedriften anonymiseres dataene og vi har derfor ingen muligheter til å følge deltakernes videre utvikling etter dette. For det andre, og dette er det største problemet, er det slik at få deltakere har fått opplæring. Dette er et viktig funn i seg selv, men altså ikke det vi hadde forventet, og det gjør at vi kan si lite om effekten av opplæring. Med tanke på at kartleggingstestene viser at nesten 50 prosent har store vansker på minst ett område, er det foruroligende at bare ca. 3 prosent faktisk mottar opplæring.

Spørsmålet er hvor representativt dette funnet er for attføringsbedriftene totalt sett. Det er for eksempel tenkelig at lokale Nav-kontorer har valgt å bruke andre tiltaksarrangører, eller den kommunale voksenopplæringen, for deltakere de anser har behov for basiskompetanseopplæring enn de bedriftene som er valgt ut til å delta i vår undersøkelse. En oppfølgingsundersøkelse rettet mot rettete mot Læringsnettverket og dermed et større utvalg av bedrifter tyder imidlertid på at dette ikke er tilfellet. Det gjenstår dessuten at mange deltakere i bedriftene vi faktisk har undersøkt har et basiskompetansenivå som indikerer et behov for opplæring, men som ikke får det. Det viktige spørsmålet er derfor hva det kan skyldes at tilbudet som er bygd opp i bedriftene ikke brukes mer, særlig med tanke på at basiskompetanseopplæring altså ligger inne som en del av APS-tiltaket siden 2010.

Hvis vi skal legge andre undersøkelser til grunn er det ingen grunn til å tro at gode lese-, skrive- og matematikkunnskaper skulle minske deltakernes muligheter til oppnå eller beholde jobb, eller eventuelt gjøre det vanskeligere for dem å gjennomføre studier. Det er i alle fall vanskelig å tenke seg en årsak til at dette ikke skulle ha en positiv effekt også for personer med nedsatt arbeidsevne. Selv en enkel ting som å være i stand til å lese jobbannonser og søke på stillinger burde øke jobbsjansene. Allikevel ville det være fint å få fastslått hvor viktig dette er også for personer med nedsatt arbeidsevne ved en fremtidig undersøkelse.

6.4 Veien videre

Det vi har oppnådd med denne undersøkelsen er først og fremst å fremskaffe tall over det generelle basiskompetansenivået blant deltakere i tiltak. Dette er verdifullt ikke minst fordi det er første gang vi kan legge slike tall på bordet. Det er også et interessant funn at apparatet Attføringsbedriftene har bygget opp på dette feltet i så liten grad blir benyttet av Nav.

Det undersøkelsen ikke har kunnet gi svar på, av årsaker knyttet til ventetider og tiltaksorganiseringen, er om det er en samvariasjon mellom kompetansenivå og jobbsannsynlighet. Vi har derfor ikke kunne bekrefte funn i litteraturen om den generelle populasjonen, selv om det ikke er noen grunn til å tro at samvariasjonen ikke skulle være til stede også for personer med nedsatt arbeidsevne.

I fremtiden vil det være viktig å gjennomføre undersøkelser som kan dokumentere en slik samvariasjon, i tillegg til å følge deltakerne over tid for å kunne si noe også om mulighetene for jobbfastholdelse og om lønnsnivå. Er det slik at et høyere basiskompetansenivå fungerer som en slags forsikring mot arbeidsledighet? Gir bedre lese- og skriveferdigheter også økonomisk gevinst? For å kunne gi svar på slike spørsmål er det viktig å kontrollere for andre faktorer som kan spille inn på dette, i første rekke utdanningsnivå. Dessuten må muligens analysen bygge på registerdata slik at forhold knyttet til deltakernes arbeidsmarkedstilknytning kan følges over tid.